

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vztah morálky a práva v postavení učitele v demokratické společnosti
The relationship of morality and right of teacher in the democratic citizenship

Daniel Mach

Vedoucí práce: PhDr. Věra Jirásková, Ph.D.

Studijní program: bakalářský

Studijní obor: Specializace v pedagogice

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vztah morálky a práva u učitele v demokratické společnosti vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 20. 7. 2015

.....

podpis

Děkuji vážené paní PhDr. Věře Jiráskové, Ph.D. za pomoc při nalézání náhledu.

Anotace

Vztah morálky a práva jako dvou regulativních systémů demokratické společnosti je shodný v cíli, ale rozdílný v prostředcích - právo stanoví hranice, ve kterých je prostor morálky. Morální normy jsou efektivnější. Shledává-li společnost práci učitele odpovědnou, mohl by všeobecně závazný kodex učitele vzniknout.

Klíčová slova

morálka, právo, společnost, učitel, vztah

Annotation

The relationship of morality and right as two regulation systems of the democratic community are conformity objective, divergency of aim. The lawfull provisions limit for morality. Morality norms are more standart of right. If the sociation see teacherswork as responsible, The Code of Ethics shall will be inception.

Keywords

Morality, right, association, teacher, affinity

1. Úvod.....	5
2. Právo a morálka – dva regulativně normativní systémy společnosti	6
2. 1. Pojem práva	7
2. 1. 2. Historie práva.....	10
2.2. Pojem morálka.....	18
2. 2. 1. Historie morálky	24
3. Rozdíl mezi právní a morální normou.....	28
3. 1. Právní norma	28
3. 2. Morální norma	32
4. Práva a povinnosti učitele z pohledu práva.....	36
5. Práva a povinnosti učitele z morálního hlediska.....	45
6. Shody, protiklady a divergence mezi právem a morálkou v práci učitele	51
7. Závěr.....	55
8. Seznam použité literatury	56

1. Úvod

Téma mé bakalářské práce je Vztah morálky a práva u učitele v demokratické společnosti. Tématem se zabývám díky svým vlastním zkušenostem. O učitelské profesi jsem neuvažoval. Po střídání odlišných zaměstnání mě oslovil kamarád učitel s myšlenkou, abych „šel učit“, když se dětem věnuji volnočasově, a přitom nejsem spokojen se smyslem své práce v zaměstnáních, o kterých spolu hovoříme. A tak jsem absolvoval zástup za nemocnou kolegyni a poté přešel jako už začínající učitel na svoji školu současnou. Po roce a půl jsem pak nastoupil ke studiu. Otázka práva mě vždy zajímala a prostředí základní školy můj pohled na něj rozšířila.

Úkolem mé práce je pokusit se ukázat, reflektovat a zhodnotit vzájemné souvislosti a rozpory mezi právem a morálkou v učitelské profesi. Postupovat budu metodou analýzy odborné literatury a reflexe z praxe. První kapitolu rozdělím do dvou částí, v nichž se zaměřím na charakteristiky obou hlavních normativních systémů společnosti – morálky a práva s podkapitolami o pohledu na historii. Ve druhé kapitole budu porovnávat právní a morální normy podle hlediska právní teorie. Ve třetí kapitole pohlédnu na práva a povinnosti učitele, jak vyplývají zejména ze školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících. Ve čtvrté kapitole se pokusím spojit morální hledisko s pohledem svojí učitelské praxe. Pátá kapitola má obsahovat shody, rozpory a divergence mezi právem a morálkou z pohledu učitele.

2. Právo a morálka – dva regulativně normativní systémy společnosti

Pro společnost je základním účelem trvání sebe sama. Znakem společnosti je mnohost. Podle metod třídění bychom každou společnost mohli rozdělit do různých skupin jednotlivců, kterým bude společná potřeba zachování, a touha učinit tak co nejsnáze nebo co nejlépe; touha vlastní všem z celku. Aby člověk ve společnosti mohl žít, musí žít nějak. A toto nějak můžeme vyjádřit jako: co, kdy, kde, komu a jak – je umožněno. Což však ještě nevypovídá o tom, zdali to umožňuje fungování společnosti jako celku, tedy je-li to pro společnost přínosem či záparem. Z toho, že jednání a chování člověka může být pro společnost žádoucí či nežádoucí, plyne potřeba prvé upřednostňovat a druhé zapuzovat – tedy potřeba usměrňovat do jistých mantinelů – nebo-li regulovat – jako předpoklad zachování vlastní existence. Regulativnost je tedy základním znakem společenského života a může být vyjádřena různou mírou a vícero formami. Děje se tak prostřednictvím pravidel. Tato pravidla koordinují vzájemné vztahy mezi jednotlivci, tím jejich jednání usměrňují, nebo jej přímo řídí anebo mu ponechávají volnost, pokud je v jejich mezích. Regulativnost pravidel má zásadní vliv na charakter společnosti jako celku. Jejich regulativní funkce vytváří ve společnosti řád, a na míře funkčnosti tohoto řádu je závislá míra společenské homeostáze – tedy rovnovážného stavu.

Nejvýznamnějším způsobem společenské regulace je normativní regulace, kdy normami rozumíme právě pravidla uspořádaná do systému příkazů, zákazů a dovolení. Mimo základních normativních systémů společnosti, práva a morálky, se jedná třeba o pravidla slušnosti, zdvořilosti či pravidla náboženská. Základní funkce pravidel normativních systémů vyjadřuje Věra Jirásková v publikaci *Péče o obec (O polis)* souhrnně následovně:

- „*Udržovat řád vymezením zakázaného, přikázaného a dovoleného chování (lat. dare, facere, omitere, pati).*
- *Vymezovat práva a povinnosti subjektů (účastníků) vztahů.*
- *Propůjčovat mandát autoritám.*
- *Simulovat rozvoj autonomie subjektů – zvláště u smluvní kooperace, u smluvního vztahu.*

- *Být nástrojem (prostředkem) při řešení konfliktů.*
- *Zajišťovat přenášení kulturních a duchovních vzorců chování a hodnot vůbec.*¹

2. 1. Pojem práva

Právo je možné obecně vymezit jako souhrn závazných pravidel chování (norem) vydávaných státními orgány ve zvláštní formě a v případě potřeby vynucovaných státně mocenskými prostředky.

Jak uvádí Viktor Knapp v učebnici Teorie práva, definicím práva „je společné to, že právo považují za společenský systém, jehož pořádacím principem je nikoli bytí, ale „*měti*“ (něm. *sollen*).“ Zjednodušeně řečeno není stěžejní moment co „je“, ale co „*má být*“. Jde o systém společenských zákazů a dovolení převoditelných na příkazy, „formálně sdělný, normativní a regulativní, který je vytvářen nebo uznán státem k dosažení určitých společenských účelů a k prosazení a ochraně určitých obecných společenských zájmů a jehož normy jsou vynutitelné státní mocí.“²

K další charakteristice práva jako systému prof. Knapp konstatuje, že jde o systém a) otevřený, neboť nové právní normy do něj postupně vstupují a jiné přestávají platit, a proto jde i o systém b) dynamický, definovaný vždy se zřetelem k určitému času, c) cílený, pro své působení za účelem udržení rovnovážného stavu ve společnosti.³

Právo je tedy regulativní systém, jímž se realizuje moc ve státě, a pojem bipolární. Zahrnuje právo jako oprávnění jednoho konkrétního jedince, jehož rubem je povinnost jiného tomuto oprávnění vyhovět.

Tato moc je právem jako systémem její realizace, rozdělena mezi orgány moci výkonné, zákonodárné a soudní, které svojí činností vytvářejí podmínky pro vnější život člověka ve státě, a tedy jeho právo jako soubor práv a oprávnění.

Výkonná moc je prezentována hlavou státu (u nás přímo voleným prezidentem republiky) a zejména vládou jako vrcholným řídicím orgánem této moci, jejíž úloha jako celku by se dala souborně charakterizovat jako činnost veřejné správy.

¹ JIRÁSKOVÁ, V. *Péče o obec* (O polis) in: Základy společenských věd, Praha 2004, s. 285

² KNAPP, V. *Teorie práva*, Praha 1995, s. 46

³ KNAPP, V. *Teorie práva*, Praha 1995, s. 50

Zákonodárná moc je prezentována zákonodárným sborem (u nás Parlamentem ČR skládajícím se ze dvou komor: Poslanecké sněmovny a Senátu), který je orgánem, jež zastupuje všechny občany země na základě voleb. Zákonodárná moc pak má kontrolní pravomoci, jak vůči moci výkonné – zejména schvalováním zákonů, které vláda navrhuje, tak vůči moci soudní (u nás např. souhlas se jmenováním ústavních soudců). Jedná se o složku státní moci, na které je založena tradičně republikánská forma vlády – parlamentarismus, a v souladu s tím je Česká republika parlamentní republikou.

Moc soudní je tvořena soustavou nezávislých soudů, která je určena k ochraně práva jako náležité realizaci moci ve státě. Poskytuje ochranu právům jednotlivých účastníků právních vztahů – tedy nad zákonnou činností jak státních orgánů, tak jednotlivců.

Právo jako uzavřený soubor platných právních norem tvoří jednotný systém, který můžeme členit hierarchicky, podle síly jeho norem, které nazýváme prameny práva. Obecně se tyto prameny práva dělí na základní druhy:

1. Normativní právní akty

- původní, vytvořené zastupitelskými sbory (všechny zákony včetně obecně závazných předpisů vydaných v tzv. samostatné působnosti krajů a obcí) a
- odvozené, vytvořené orgány výkonnými a orgány státní správy (všechny vládní nařízení, vyhlášky ministerstev a dalších ústředních orgánů státní správy včetně předpisů krajů a obcí patřících do tzv. přenesené působnosti).

2. Soudní nebo správní precedenty

Tak právní rozhodnutí v jedinečném případě nabývá pro budoucnost obecnou závaznost a další rozhodnutí soudu či správního orgánu je pravidly obsaženými nebo odvoditelnými z daného individuálního rozhodnutí vázáno. Jde o pramen práva typický v anglosaském právu.

3. Právní obyčej

Nejstarší pramen práva vyžadující a) dlouhotrvající výskyt uskutečňovaného chování, b) konkrétnost jeho obsahu, c) vynutitelnost jeho uskutečnění v případě porušení. Je pramenem mezinárodního práva v případech neupravených mezinárodními smlouvami.

4. Normativní smlouvy

Z podstaty smlouvy jakožto shodného projevu vůle subjektů práva – zakládají, mění nebo ruší právní vztah mezi nimi na základě obecných ustanovení, která regulují skupinu společenských vztahů, a ty se utvářejí v souladu s takovou smlouvou. Normativní smlouvy jsou významným pramenem mezinárodního práva a je uplatňovány jako pramen práva v pracovním právu (kolektivní smlouvy).⁴

V České republice jsou „nejsilnějšími“ prameny práva ústavní zákony, které jsou si vzájemně formálně rovné, ovšem fakticky má mezi nimi dominantní postavení Ústava České republiky – úst. zák. č. 1/1993 Sb. vzpp, a Listina základních práv a svobod – vládní usnesení ČNR č. 2/1993 Sb. vzpp. S ústavními zákony, které tvoří základní rámec celého právního řádu a v celku tvoří ústavu státu, pak musí být všechny ostatní zákony, a další svojí silou nižší prameny, práva v souladu, a to v tom smyslu, že jejich ustanovení těmto nesmí odporovat. Jako pramen práva v České republice nenajdeme obyčej. Nenajdeme u nás jako právní pramen ani tzv. ústavní zvyklosti, coby poslední dobou diskutované téma. Ač se někdy názory různí, je nesporné, že naše psaná ústava je komplexní pramen, který pojem zvyklost nezná (na rozdíl od např. Velké Británie, kde ústavní zvyklosti jsou pramenem práva) a ústavodárce s ním ani nepočítal; nad to, pojem ústavní zvyklosti vyžaduje dlouhodobé ustálené používání pravidla, tedy (dle vzoru dávaného ve Velké Británii až staletí) minimálně několik desetiletí. Používání tohoto pojmu v našich podmínkách je tedy nepřiměřené.

Jako základní členění práva podle druhu regulace je možné rozlišení do tří skupin, na právo mezinárodní a národní, na právo veřejné a soukromé, a na právo hmotné a procesní.

---

⁴ JIRÁSKOVÁ, V. *Péče o obec* (O polis) in: *Základy společenských věd*, Praha 2004, s. 286-287

Osoby v právu jednající nazýváme právní subjekty a dělíme je v základě na osoby fyzické a právnické. Fyzická osoba, člověk, nabývá plné způsobilosti k právům a povinnostem dle právního řádu ČR obvykle zletilostí, tedy dosažením 18. roku života, dříve výjimečně – např. manželstvím. (V Občanském právu je však přiznána právní subjektivita už plodu v těle matky za předpokladu, že se dítě narodí živé).⁵ Právnické osoby jsou právní abstraktní konstrukce a zjednodušeně je v zásadě můžeme rozdělit na korporace (jež mají personální základ – např. zapsaný spolek) a nadace či tzv. státní fondy (jež mají majetkový základ – např. Státní fond kultury). Stát sám je pak brán za subjekt právo tvorný, právnickou osobu zvl. druhu – *sui generis* a řadí se stejně jako územní samosprávné celky, obce a kraje, mezi korporace.⁶

Právní jednání je volní jednání osob v právu v souladu s normami. V zásadě rozlišujeme dva druhy. Soukromoprávní jednání osob, kdy si právními úkony vzájemné vztahy mezi sebou osoby upravují v dovolených mezích norem samy, a veřejnoprávní jednání. Veřejnoprávní jednání pak znamená právní aktivitu orgánů veřejné moci. Právo jako prostředek vnější síly pro regulaci vztahů mocí počítá samozřejmě i s protiprávním jednáním osob, a to jak fyzických, tak právnických.

2. 1. 2. Historie práva

Otázka vnímání samotného pojmu práva není jednoduchá. Zabývá se podstatou práva, která souvisí s filosofickým pohledem na jeho původ, a konkrétní pohled na původ práva má pak i vliv na chápání jeho obecnosti. Základní, do značné míry protikladné teoretické přístupy, které nám to dokládají, jsou teorie přirozeného práva a teorie pozitivního práva.

Teorie přirozeného práva

Přirozenoprávní teorie odvozuje zdroj přirozenosti práva z pojetí člověka a jeho místa ve světě. V historii se pak v závislosti na proměnách chápání tohoto vztahu měnily i pohledy na původ zdroje práva samého.

---

⁵ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 137

⁶ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 139

Ve starověkém Řecku bylo právo považováno za přirozený systém práv a povinností, kdy jeho zdrojem jako nárokem byl řád univerza (předsokratci), později přirozené potřeby lidí (Platón, Aristoteles). Právní uvažování ještě nemělo svoji autonomní sféru, ale bylo popisováno prostřednictvím morálky. Základem práva byla spravedlnost, jako nejvyšší morální ctnost člověka. Přirozené právo tedy bylo chápáno jako širší než zákonné. To bylo nutným dodatkem přirozeného. Zákony plnily funkci korektora tam, kde se přirozené právo prosazovalo nedostatečně a docházelo k bezpráví.⁷

V křesťanském středověku a jeho teologickém výkladu je zdrojem přirozeného práva Božský rozum (Tomáš Akvinský) a míra Božského rozumu v rozumu lidském je mírou dokonalosti, tedy spravedlnosti lidských zákonů. Pokud se zákony mýlí, jsou nedokonalé a v souladu s přirozeným právem – Božím rozumem – neplatné. Základním pravidlem práva je konání dobra. Morální vlastnosti člověka jsou projevem víry v Boha a zakládají možnost spásy. Přirozeným sklonům člověka odpovídá řád přirozených, tedy lidských práv. Lidské zákony mají náhodný charakter (napravují zrovna potřebné) a měly by respektovat zásady přirozeného práva – tedy zásady Boží.⁸

V novověkém právu 17. a 18. století vznikaly tzv. klasické teorie smlouvy na metafyzickém pojetí práva (J. Locke, T. Hobbes). Lidé podle nich prošly dvěma vývojovými stádii – tzv. přirozeným stavem, a v druhém stádiu nastal vznik společnosti a státu. Přirozený stav společnosti popisoval Thomas Hobbes jako *válku všech proti všem*, kdy byl *člověk člověku vlkem* a každý měl tolik práv kolik, si jich dovedl vydobýt. Ve druhém stádiu se jich na základě požadavků rozumu, jež Hobbes nazývá přirozenými zákony, všichni vzdali a smlouvou svou vlastní sílu a moc přenesli *úplně, bezpodmínečně a neodvolatelně*, takto jediným aktem, na nositele svrchované moci – stát (jež spadá v jedno s pojmem společnost). Jeho mandát pak proto nemohou odvolat, ani když vládne v jejich neprospěch. Přirozené právo je svobodou, ale přirozený zákon – požadavek rozumu reguluje lidské soužití, ohraničuje lidskou svobodu (pozitivní právo). Jen tak se realizuje moc a jen jejím

---

⁷ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie* I. díl, Brno 2001, str. 62

⁸ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie* I. díl, Brno 2001, str. 64-65

posvěcením se může něco stát právem. Moc je tedy základ práva. Pro tyto názory bývá Hobbes zařazován mezi předchůdce právního pozitivismu.⁹

John Locke má východisko protichůdné. Člověk, jako tvor společenský, má od počátku *věčná a nezměnitelná práva*, na život, svobodu, vlastnictví atd., tedy přirozená práva, a ta náležejí stejnou měrou všem. Přirozené právo pramení ve vůli Boží, avšak není v předstátním stavu náležitě garantováno proto, že většina nedbá vždy hlasu spravedlnosti, a proto se lidé seskupují v občanskou společnost – stát – a podrobují se jeho autoritě ve formě společenské smlouvy, jako výsledku dobrovolné dohody. Největší motivací proto je snaha ochránit své soukromé vlastnictví. V případě špatné vlády svou svrchovanou moc lid, její nositel, přenesse na jiné reprezentanty. Společenská smlouva je pramenem pravomoci přirozená práva transformovat na zákonná práva. Ta jsou jeho konkretizací a mocenskou garancí.¹⁰ V obou teoriích přirozené právo člověk poznává rozumem a až po společenské dohodě, se stává předpokladem morálky konání dobra. Přirozené právo v tomto pojetí však není garantem spravedlnosti. Ta je vázána na existenci zákonného práva. Zákonné právo nahrazuje přirozené právo (Hobbes), anebo je jen jeho doplňkem (Locke).¹¹

Přirozené právo v systematickém pojetí Immanuela Kanta, jež velmi ovlivnilo právní myšlení, vychází z normativity – tedy toho co má být (Sollen), pouze tedy z lidské rozumné vůle a není možné odvodit z empirického světa, toho co je (Sein). Právo je tedy právem rozumu a jen rozumná, dobrá vůle je schopna jak povinnosti stanovit, tak být jejich vykonavatelem. Kantův kategorický imperativ, fakt morálního sebeuvědomování – nejen povinnost k sobě, ale i k jiným, je základ přirozeného zákona. Člověk je pouze nositelem tzv. subjektivních práv, morálně zdůvodnitelných, a objektivní přirozené právo věčně platné pro všechny tedy neexistuje. Základní podmínkou existence práva je pak svoboda, která tak není „pouhým“ subjektivním právem člověka, ale dává nezcizitelné právo se podřizovat jen takovým zákonům, ke kterým dal sám souhlas. Kantův dualismus Sein a Sollen se později stal východiskem pro právně pozitivní normativní teorii.¹²

---

⁹ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 106-110

¹⁰ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 111-118

¹¹ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 67-71

¹² MACHALOVÁ, T., RÁZKOVÁ, R. *Vybrané texty z dějin právní filosofie*, s. 130-140

V době obnovy vlivu teorií přirozeného práva (jako reakce na selhání systému založeného jednostranně na právním pozitivismu – tedy po druhé světové válce) postavili někteří právní teoretici přirozené právo do protikladu k „právu“ totalitních režimů vůbec. Jako příklad, který tak do teorie práva vnesl demokratické prvky,¹³ uvádí Renata Rázková v Dějinách právní filosofie G. Radbrucha, jehož známá formule říká, že pozitivní právo, tj. zajištěné ustanovením a mocí, má přednost i tehdy, když se jeví jako obsahově nesprávné a neúčelné, ledaže by rozpor mezi spravedlností a pozitivním zákonem dosáhl tak neúnosné míry, že by musel zákon jako „nesprávné právo“ ustoupit „spravedlnosti.“ Jak dodává Petr Mlsna, formule sama nepostačuje k eliminaci zákonného nepráva, ale ukazuje cestu, na níž k tomu lze najít prostředky.¹⁴ Radbruch byl před válkou právní pozitivista, jeho poválečná tvorba jej však řadí do přirozenoprávního – naturalistického směru.

Jako shrnutí, v čem se teorie přirozeného práva shodují, lze uvést následující:

- 1/ Přirozené právo je přirozený „nárok“ člověka plynoucí z jeho místa ve světě nebo postavení ve společnosti.
- 2/ Přirozené právo je stabilní, bude trvat, pokud bude trvat společnost.
- 3/ Realizace přirozeného práva zaručuje spravedlivé společenské vztahy.
- 4/Přirozené právo je dualistické – předpokládá existenci zákonného práva a tvoří jeho morální základ.
- 5/ Přirozené právo jako přirozený jev nezávisí na vůli lidí, je univerzální a obecně platné.¹⁵

---

¹³ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 137

¹⁴ Dostupné on-line z www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-lg-4-11w-mlsna-pdf.aspx

¹⁵ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 58

Teorie pozitivního práva

Ač zárodky právního pozitivismu můžeme nalézt už u epikurejců a skeptiků,¹⁶ jeho vznik je datován do druhé poloviny 18. století, kdy se právní myšlení emancipovalo vydělením z filosofie.

Předmětem zkoumání právně-pozitivistických teorií práva je, na rozdíl od přirozenoprávních teorií, pouze člověkem vytvořené (zákonné) právo.

Historickoprávní škola, navazující na tzv. pandektisty a jejich recepci římského práva, jejímž nejvýznamnější představitel byl C. F. Savigny, vznikla jako reakce proti přirozenoprávnímu směru. A stojí tak ještě částečně na pomezí přirozenoprávní teorie. Zdroj práva totiž hledá v národu či v duchu národa, uznává kontinuálně se vyvíjející právo historické, které má pozitivní právo doplňovat či korigovat; jeho vznik klade do činnosti kolektivního ducha národa a podřizuje jej zákonu vývoje. Historickoprávní škola se zabývala výlučně právem soukromým a ovlivnila hlavní německý právní vývoj na dlouhou dobu. Teoretická východiska této školy zneužil pro své cíle hitlerovský fašismus.¹⁷

Imperativní teorie práva – podle svého významného představitele J. Austina a jeho analytické metody – rozlišuje zákony stanovené Bohem coby pravidla přirozeného práva a pravidla pozitivní morálky a pozitivního práva. Pozitivní morálka je stanovená lidmi pro lidi, ne však svrchovanou politickou autoritou, byť vyřčená na základě oprávnění, které se nachází v právním řádu, nebo jde i o pravidla analogická právním, jež ale představují jen zastávané lidské názory. Pozitivní právo však pochází od nositele svrchované politické moci a jsou to rozkazy této moci, či přímo na základě oprávnění vyplývajících z právního řádu, rozkazy soukromých osob, jiným. V Austinově pojetí tak mezinárodní právo nemá pozitivní povahu zejména proto, že mu chybí nezávislá svrchovaná moc a i sankce.¹⁸ Nutno dodat, že v jeho době oba znaky mezinárodnímu právu zcela chyběly.

Georg Jellinek se pokusil o psychologický výklad práva, vycházející dle něj původně z lidského nitra. Právo je pro něj částí našich představ a skládá se z určitého počtu pravidel lidského jednání – norem. Jsou to normy pro vnější

---

¹⁶ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 169-175

¹⁷ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 201 a 249

¹⁸ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 188

vzájemné lidské chování dané vnější autoritou a jejich závaznost je zaručena touto vnější mocí. Vědomí závaznosti práva je neodmyslitelné od jeho fungování. Jellinek byl také tvůrce významné definice státu jako souboru tří činitelů – obyvatelstva, území a svrchovanosti. Snažil se tak podpořit svrchovanost Německa.¹⁹ Jeho často zmiňovaná teze o právu jako minimu morálky je necitlivou redukcí následujícího výroku: „*Když se v nějakém historicky určeném stavu společnosti zeptáme na normy, jejichž dodržování umožňuje další trvání tohoto stavu, tak dostaneme právo této společnosti. Právo není nic jiného než etické minimum (das ethische Minimum). Objektivně to jsou podmínky zachování společnosti, dokud ta závisí na vůli lidí, tedy existenční minimum etických norem. Subjektivně je to minimum mravního života a přesvědčení, které se od členů společnosti vyžaduje. ... Právo se v tomto pojetí chová jako část k celku, jako základ k budově. ... Právo tedy vytváří minimum norem jako udržující moment stavu společnosti, to znamená, že bude zahrnovat ty normy, které zajistí nezměnitelnou existenci takového stavu.*“²⁰ Ze závěrečné části této teze je tedy odvoditelné, co o ní říká Tomáš Sobek, že: „... právo má z hlediska etiky minimální ambici, totiž zahrnovat ty normy, které garantují trvání společnosti.“²¹ Také Jellinek je pokládán za předchůdce právního normativismu.

Normativismus – ryzí nauka právní, jejímž zakladatelem je rakouský právní teoretik H. Kelsen (ovlivněn filosofií I. Kanta), a Normativní teorie, jejímž zakladatelem je brněnský prof. František Weyr (ovlivněn navíc filosofií A. Schopenhauera)²², jsou dvě větve jednoho směru, který zkoumá funkci aktu vůle jako jediného zdroje lidského poznání, a to oproštěnou od všech psychologických a empirických charakteristik. Normativní teorie, striktním oddělením Sollen od Sein dospěla i k oddělení práva od morálky, čímž dospěla k premisám, které nesou rysy výrazného formalismu, za což byla odpůrci ostře kritizována. Norma jako prvek systému může být vysvětlena jen jinou normou, sama je logickým aktem vůle, a to neměnným, změnit se může jen úkon, tedy lidské chování. Celý normativní systém musí být postaven před základní normu; jde o transcendentální předpoklad, který nemá ani nemůže mít u pozitivního práva funkci ospravedlňování.²³ Norma jako hypotetický

---

¹⁹ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 211

²⁰ <http://teorieprava.blogspot.cz/2009/06/viktor-knapp-se-ve-sve-teorii-prava.html>

²¹ <http://teorieprava.blogspot.cz/2009/06/viktor-knapp-se-ve-sve-teorii-prava.html>

²² RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 216

²³ HUNGER, P. a kolektiv. *Právní filosofie*, Právo a morálka Brno 1993, s.

soud nemusí mít vždy obsah, ale je vždy platná, a to i když nepůsobí jako motiv pro lidské jednání.²⁴

Analytický právní pozitivismus, významného amerického prof. práva 2. poloviny 20. století H. L. A. Harta (na rozdíl od normativního směru), vnímá elementární jednotku práva – právní pravidla – jako pragmatické nástroje poznání, které lze odvodit od empirické zkušenosti. Jeho osvojení je možné ne díky logice, ale díky sociální interakci. Z rozdílnosti právních norem odvozuje dva druhy pravidel – primární (ukládají povinnosti, zákazy a dovození) a sekundární – zmocňující, která určují, jak mohou být primární pravidla vytvořena, stanovena, změněna a zrušena. Pravidlo, na jehož základě dochází k uplatnění kritéria platnosti všech ostatních, nazývá „ultimate rule“ – tzv. poslední pravidlo. Dynamika práva je dána hierarchickým uspořádáním sekundárních pravidel a závaznost a platnost práva záleží na míře dodržování primárních pravidel a akceptací sekundárních právními orgány.²⁵

Pozitivně právní teorie bývají v zásadě shodně vymezovány následujícími znaky:

- 1/ Striktně odlišují sféru toho, co má být (Sollen), od toho, co skutečně je (Sein).
- 2/ Odlišují právo od morálky, což se ukazuje v pozici tzv. etického relativismu.
- 3/ Základní jednotkou práva jako elementární částí systému je právní norma.
- 4/ Hlavním úkolem právně pozitivistického přístupu k právu je analyzovat, poznat a popsat právo takové, jaké je.²⁶

Překračování dualizace práva

Po druhé světové válce, jako reakce na formalismus pozitivního práva, v němž je spatřováno umožnění snadné cesty k nástupu totalitních režimů jako přede hry k hrůzám války, nastala snaha jak o renesanci přirozenoprávní teorie, tak o hledání nového přístupu k právu.

---

²⁴ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 91

²⁵ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 58

²⁶ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 88

Překonáním tradičního dualistického pojetí práva je idea „Natur der Sache“ (počátek již koncem 19.stol H. Dernburg), která souvisí s poznáváním řádů a systémů věcí a jevů, které existují nezávisle od všech stanovených norem. Je postavena na přesvědčení, že řád a pořádek byl společnosti vlastní již před vznikem práva, a proto zkoumá vztahy a význam „přirozeného“ řádu ve společnosti. Přirozená práva tak korespondují s postavením člověka v jednotlivých řádech (např. práva dětí, žen, profesních skupin...), a jejich opodstatněnost musí být morálně zdůvodněna. G. Radbruch v ní spatřuje přemostující princip světa reality a povinnosti („Sein“ a „Sollen“).²⁷

L. L. Fuller, významný americký filosof práva 2. poloviny 20. století, který se hluboce zajímal vztahem práva a morálky, a výrazný oponent svého současníka pozitivisty H. L. A. Harta, vytvořil teorii známou jako školu procedurální etiky.

Ve svém vnímání práva vychází zejména z jeho procedurální povahy. Zabývá se tím, proč jsou právní normy akceptovány. Vychází přitom z vnitřní morality jako strukturální konstanty práva (ius), na níž je tento cílevědomě tvořený systém (lex) zbudován. Právní systém musí plnit morální požadavky legality. Právní pravidlo tak může být akceptováno jen tehdy, pokud bude srovnatelné s principy vnitřní mravnosti práva.²⁸ Součástí přirozeného práva jsou dle něj tzv. principy právní morálky, kterou chápe jako jeho procesní formu.²⁹

Z výše uvedeného lze provést shrnutí v tom smyslu, že původní chápání práva bylo odvozeno ze vzájemného vztahu člověka a určení jeho místa ve světě. Tento vztah pak byl i přes své proměny vnímán jako daný a přirozený, a takové bylo i právo. Příznačným rysem tohoto přirozeného práva bylo dělení na ius – právo nám dané – a na lex – lidmi na základě prvního vytvořené. Toto druhé však již nedisponuje nutným předpokladem správnosti ve smyslu spravedlnosti.

V souvislosti s kontinuálním rozvojem společnosti, zejména v oblasti věd, došlo v 18. století k vydělení práva z filosofie jako obecné vědy, což zapříčinilo útlum v duálním pojetí práva.

---

²⁷ MACHALOVÁ, T. *Úvod do právní filosofie*. Brno 2001, s. 78

²⁸ FULLER, L. L. *Morálka práva*, Praha 1998, s. 140

²⁹ FULLER, L. L. *Morálka práva*, Praha 1998, s. 92

Právo samo na společenský vývoj reagovalo tak, že postupně pokrývalo stále větší část společenských vztahů. Tím se zvýrazňovala jeho regulativní funkce ve společnosti a docházelo k rostoucí transformaci práva chápaného jako přirozené (ius) do zákonem psané složky lex. Nově se konstituující pozitivně právní teorie svým akcentem na zdůraznění zákonného práva přestaly vnímat právo za složené i ze všeobecně platných a věčných daných pravidel mezilidských vztahů, ale mají jej pouze za jediný systém práva zákonného. S tím ovšem souvisí i jejich odmítnutí právo hodnotit, a tedy provedení oddělení práva od morálky.

V reakci na druhou světovou válku, před níž silně převládající právní pozitivismus umožnil legální nástup nejen fašistické ideologii k moci, nastala jak obnova přirozenoprávního myšlení, tak i dalších filosofických východisek při hledání podstaty práva, pro zdůvodnění jeho legitimacy, a tedy rozvětvení tradičních směrů. Jako je např. směr „Natur der Sache“ – spatřující přirozený řád věcí ve věcech samých, či škola tzv. procedurální etiky L. L. Fullera, snažící se najít vnitřní morální základ právních norem ze souladnosti právního řádu a jich samých.

Jak říká Renata Rázková, „...výraznější přirozenoprávní vlna se objeví vždy tehdy, když dochází k výraznějším společenským změnám, k revolučním procesům.. Jakmile se však společnost opět stabilizuje, důraz je kladen opět na pozitivnost práva, zakotvujícího poslední společenské změny.“³⁰

2.2. Pojem morálka

*„Hodnoty podle našeho názoru nevznikají v bezprostředním fungování, obstarávání života, ale v reflexi na toto fungování, tam, kde jednotlivé fungující složky našeho osvětí (světa kolem nás) hierarchizujeme podle jejich významu a váhy v kontextu našeho života.“*³¹

K pojmu morálka z latinského „mos“, tedy mrav (v plurálu „mores“ mravy), chápaný někdy jen jako lidské jednání obsahující tzv. morální hodnoty, jimiž je toto jednání poměřováno, je třeba vztahovat naše zvyky, zásady a vzory.

³⁰ RÁZKOVÁ, R. *Dějiny právní filosofie*, Brno 1999, s. 251

³¹ PEŠKOVÁ, J. ; SCHÜCKOVÁ, L. *Já, člověk...* in: Policejní etika. Plzeň 2009, s. 38

Dovolím si parafrázi ke známému výroku Viktora Knappa o právu k vyjádření, že za pořádací princip morálky je nikoli bytí (něm. Sein), ale mětí (něm. Sollen). Stěžejní moment je v tom co „má být“. Naproti tomu druhý možný – relativní přístup k morálce, klade důraz na to, že morální pravidla prostě „jsou“. Morálka se ukazuje jako systém společenských zákazů a dovolení převoditelných na příkazy, neformálně sdělný, normativní a regulativní, který, je společností používán k dosažení kvalitních společenských vztahů jako účelů, tedy k prosazení a ochraně obecných společenských zájmů, nebo-li ke směřování k obecnému dobrému.

Normy morálky nejsou vynutitelné státní mocí, ale vlastním svědomím i společenským tlakem.

Soňa Dorotíková vyjadřuje společné pojetí morálky následovně: „*označit něco za morální znamená být si vědom rozdílu mezi dobrem a zlem, mít schopnost a vůli rozpoznat, co je mravně správné a co mravně nepřijatelné.*“³²

Pojem morálka skutečně není jednoduše shodně vnímán. Ponejvíce bývá ve společnosti mluveno o špatné morálce zdravení, oblékání, málokdy o nemorálním smýšlení. To Jan Sokol komentuje slovy: „*Nejspíše je to zapříčiněno tím, že o čem se málo mluví, to se vytrácí z povědomí a vzniká dojem, jako by ani neexistovalo.*“

³³

Členění morálky

Morálku můžeme pojímat členěním na morálku aspirace a morálku povinnosti. Morálka aspirace je snaha o pravidla k co nejlepšímu životu, uplatněním výtečnosti a schopností člověka. L. L. Fuller hovoří o tom, že začíná na vrcholu lidských činů a o jejích pravidlech říká, že jsou to taková, „... která stanovují kritici pro dosažení toho, co je v kompozici vznešené a vytríbené.“³⁴ Taková morálka požaduje následování cíle.

Morálka povinnosti pak ustanovuje pravidla nezbytná pro dosažení takových společenských cílů, k nimž společnost směřuje³⁵. Tu nacházíme již v Desateru Starého zákona, později například, ve smyslu stanovení její formy, v kategorickém

---

³² DOROTÍKOVÁ, S. *Morálka a sociální soudržnost*, Pedf UK Praha 2013, s. 8

³³ Přednáška dostupná on-line...

³⁴ FULLER, L. L. *Morálka práva*, Praha 1998, s. 13

³⁵ FULLER, L. L. *Morálka práva*, Praha 1998, s. 13

imperativu Immanuela Kanta. Tato morálka požaduje po člověku zachovávání pravidel dle jeho možností a schopností.

Morálku můžeme rozdělit na morálku individuální a morálku skupinovou. Individuální morálku chápeme jako soubor sobě vlastních pravidel, na jejichž základě uskutečňujeme své mravní jednání, a to cítíme spolutvořené vnitřními pohnutkami, vlastnostmi, postoji a názory, kdy výslednicí je čisté či špatné svědomí. Skupinovou morálku můžeme popsat jako soubor pravidel, postojů a názorů konkrétní sociální skupiny, které motivují k jednání morálně závaznému v této skupině, ovšem nevztahují se na ty, jež do ní nepatří.

Pojetí morálky dle etiky

Obecnou teorií morálky a mravnosti je etika. Morálka předkládá své normy a etika koncipuje, za jakých podmínek jsou jejich požadavky oprávněné, spravedlivé a ospravedlnitelné. Etika se tak ptá po hlubším zdůvodnění jednání člověka. Jan Sokol to ozřejmuje v *Malé filosofii člověka* tak, že „*morálka je pozitivní a jasně říká, co má a nemá být. Naproti tomu etika se vždycky ptá proč.*“³⁶

Odlišnými filosofickými východisky, jako různými měřítky pohledu, pak lze dojít k zdůvodnění morálního řádu, který jako funkční celek působí na étos společnosti.

Autonomní etiky jsou takové, kdy člověk přijímá morální pravidla jen z vnitřních zákonů morálky. Heteronomní etiky je hledají mimo – např. v přirozenosti člověka či v platných společenských zákonech a výchově nebo v Boží vůli.

Instinktivní etiky odvozují svá pravidla z tradice, představ, samozřejmé přirozenosti. Jejich morálka je podobná instinktu. Intuitivní etiky jako opak, vycházejí z přirozeného rozvoje člověka, který silou vůle a svědomí překonává instinkt a nachází mravní vědomí jako nový obzor.

Intencionalistické etiky ve svých mravních normách upřednostňují prioritu hodnoty jednání před výsledkem. Úsilí samo je nejvyšší dobro. Opusové etiky naopak – mravní dobro je hodnocené jen výsledkem našeho jednání. Za vinu je člověku kladen i špatný následek z nevědomosti.

Kontextuální etiky jako etiky volby jsou zaměřeny na mravní vůli a její chtění bez ohledu na výsledek jednání, který ovlivňují okolnosti působící z vnějšku.

---

³⁶ SOKOL, J. *Malá filosofie člověka*, Pedf UK Praha 1994, s. 43

Konsekvencionální etiky chápají smysl morálky především jako společenský fenomén, jehož hlavním cílem je přinášet užitek. Morální jednání je pro ně zcela určeno k uspokojování zájmů lidí.

Utilitaristické etiky jsou postaveny na normách užitku, rozvaze „zisku a ztrát“, kdy užitek z jednání má být co největší a svobodná vůle, jež jednání realizovala, nemá důvod k výčitkám, neboť realizovala svobodu správně. Formalistické etiky v protikladu hledají неотřesitelné povinnostní mravní normy, které mají hodnotu samy v sobě.

Deontické etiky jsou založeny na postulátu, že dobro je splněná povinnost. Primát tedy přisuzují povinnosti a zdůrazňují roli vůle. Axiologické etiky požadují konání povinností jako konání a vytváření dobra, čímž člověk naplňuje mravní normy.

Absolutistické etiky chtějí pevné, neměnné mravní normy, aby řídili svědomí a vůli k naplňování dobra. Zdroj hledají jak v lidské přirozenosti tak mimo ni. Relativistické etiky tvrdí, že platnost morálních soudů nelze dokázat, a ty pak, že vyjadřují jen přesvědčení vlastních autorů.³⁷

Morální jednání

Morální jednání člověka můžeme charakterizovat jako jednání, které je spravedlivé.

V rozporu s morálním jednáním je, když se rozhodneme špatně.

Normy morálky jsou příznačné tím, že naše morální volba nemá reciproční nárok. Morálka je tak regulativní systém, který se realizuje prostřednictvím morálního řádu morálním jednáním, a zároveň požadavkem, zavazujícím člověka tomuto řádu vyhovět. Jednání proti tomuto řádu je považováno za nemorální a nemravné.

Pro práci učitele mi přijde inspirativní vyjádření L. L. Fullera, který říká: *„Zvažujeme-li celou škálu morálních problémů, můžeme si klidně představit jakousi stupnici či metr, který začíná nejsamozřejmějšími požadavky a pokračuje směrem vzhůru až k nejvyšším oblastem lidské aspirace. Někde na této stupnici je neviditelná ručička, na které končí tlak povinnosti a začíná výzva k netečnosti. Celé oblastimorálního sporu dominuje velká nevyhlášená válka o to, kde tato ručička je. Někteří se jí pokoušejí vytlačit nahoru; jiní se snaží stáhnout ji dolů. Ti, které považujeme za nepříjemné – nebo přinejmenším nepohodlné – moralisty, se věčně*

---

³⁷ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 19-21

snaží posouvat tuto ručičku výš, aby rozšířili oblast povinnosti. Nevybízejí nás, abychom se s nimi spojili a realizovali určitý vzor jak žít, který považují pro lidskou přirozenost za hodnotný. Místo toho se pokoušejí nás razantně přinutit k výře, že jsme povinni tento vzor přijmout. Pravděpodobně všichni jsme někdy zažili nějakou variantu tohoto postupu. Působí-li příliš dlouho, může to v oběti zanechat celoživotní nechuť k morální odpovědnosti jako takové.“³⁸

Z definice morálky jako normativního systému společnosti plyne, že ji můžeme členit na prvky, jenž tento systém tvoří. Je uskutečňována lidmi, aby svým jednáním, v rámci pravidel a hodnot, dosáhli určitých cílů, lze okruh prvků morálky stanovit jako: subjekty morálky, morální jednání, morální normy, morální hodnoty a morální účel.

Subjektem morálky je člověk, rozumná bytost, jejíž znak je způsobilost k odpovědnosti za své jednání a za dosah svých činů.

Morální jednání je jednání, které plyne ze svobodné volby člověka jednat morálně odpovědně.

Morální normy jsou i zákazy a příkazy, jejichž dodržování je v souladu s řádem, jejichž porušování bývá spojeno s morálním odsouzením společnosti a dodržení s přijutím a s čistým svědomím.

Morální hodnoty jsou hodnoty, které vnímáme svědomím.

Účelem morálky je dosažení společenské homeostáze, dobra.

Morální hodnoty

Právě morální odpovědnost je ta, která nás nutí přemýšlet o povaze a smyslu hodnot. Zabývá se jí hodnotová etika.

„Ve světě hodnot se nutností stala volba, .. která je podmínkou každého zaměřeného jednání.“³⁹

Znakem hodnot je, že mají svůj rub a líc – např. statečnost a zbabělost. Právě tato bipolarita hodnot nám dává možnost volby mezi nimi.

*Bůh, který je zdrojem nejvyššího dobra a souborem veškerého dobra (sumum bonum), nemá žádného protihráče.*⁴⁰

³⁸ FULLER, L. L. *Morálka práva*, Praha 1998, s. 17

³⁹ DOROTÍKOVÁ, S. *Morálka a sociální soudržnost*, Praha 2013

Subjektivním hodnotitelem hodnot se může stát člověk, který ve svobodě a odpovědnosti nese odpovědnost za rozhodnutí. K tomu mu pak ukazují směr ideály, jako soubory hodnot a myšlenek.⁴¹

Problémem se tedy může zdát rozdílnost ideálů jakožto takových souborů pozitivních hodnot, kdy můžeme dojít k tezím o neexistenci žádné předem dané a závazné hodnotě či normě, která by platila nezávisle na kontextu, to nás dovede k tomu, že pravda je spíše nárokem než obsahem.

Jiří Fuchs názorně vysvětluje důležitost rozumné vůle. Co se člověku vůlí chce, to se mu na základě rozumu jeví jako žádoucí. Předmětem vůle je tedy rozumem poznané dobro jako žádoucí dokonalost. Rozum sice může být zmaten preferencí alternativních hodnot, ale v tom případě momentálně odporuje lidské přirozenosti. A tu vysvětluje následovně. „*Přirozenost je ve vlastním smyslu zdrojem života. Lidský život tak jak ho v celku známe a v různých aspektech detailně popisujeme, vychází bezprostředně z lidské přirozenosti. Na základě důkazů jejích složek můžeme říci, že lidský život by se bez ní nemohl realizovat a že tedy filosofické pokusy vyložit ho jako soběstačnou entitu musí končit nezdarem. Lidská přirozenost je pak konstantou, neboť co je pro člověka nutné, nemůže být objektem změny, pokud tento existuje.*“⁴²

Křesťanská etika umožňuje morální autonomii pro svobodné, plně odpovědné, tedy i rozumné rozhodování každého křesťana, a to jako založená na jediné absolutnosti, nepodmíněné lásce Ježíše Krista ke všem.⁴³ Jejíž meritum je obsaženo v příkazu milovat Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. A milovat bližního svého jako sám sebe. „*Je jedinou etikou, která nabízí pevný bod v proměnlivém světě, a přesto zůstává absolutně svobodnou pro měnící se situaci nad ní.*“⁴⁴

Myslím, že takové pojetí absolutní lásky může pojmout v čistotě vše. Absolutní etika evangelií uděluje sankci odpuštění.

Jako předstupeň křesťanské etiky chápu tzv. Zlaté pravidlo mravnosti (lat. aurea regula), promlouvající k nám v různých obměnách z mnoha kultur minulosti (např.:

---

⁴⁰ HALÍK, T. *Oslovit Zachea*, nakladatelství Lidové noviny: Praha 2003, s. 365-366.

⁴¹ DOROTÍKOVÁ, S. *Morálka a sociální soudržnost*, Praha 2013, s. 93

⁴³ NESVADBA, P. *Policejní etika*, Plzeň 2009, s. 72

⁴⁴ ROBINSON, J. A. *Čestně o Bohu. Debata pokračuje*, Praha 2006, s. 144

od Konfucia, Tháléta z Milétu, z posvátné hinduistické knihy Mahabháráty, židovského Talmudu, křesťanské Bible, od Senecy, Augustina), existující v tzv. kladné i záporné variantě. Kladná varianta Zlatého pravidla mravnosti po člověku požaduje, aby se k druhým choval tak, jak chce, aby se oni chovali k němu samotnému. „*Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi*“ (Bible, Lk 6,31). Záporná varianta pak člověku ukládá, aby nečinil jiným cokoli, co nechce, aby mu jiní činili.⁴⁵ „*Člověk se nemá vůči druhým chovat způsobem, který je mu samému proti mysli. To je jádro vší morálky. Všechno ostatní plyne ze sobecké žádostivosti*“ (Mahábhárata. Anuśāsana parva, 113,8).

2. 2. 1. Historie morálky

Filosofický pohled na pojem morálky souvisí s nelehkou otázkou jejího pramene, který vypovídá o vnímání její podstaty. Podobně jako u práva tu záleží na chápání vztahu člověka a jeho místa ve světě, které se v dějinách proměňovalo.

Ve starověkém Řecku, v časech označovaných jako doba nadvlády mýtu, kdy společnost se svými zvyky a tradicemi byla chápána jako ustavená z vůle bohů a neměnná, se nachází v homérských eposech pojem „areté“ – značící ctnost heroické morálky.

Areté měla podobu vlastností jako odhodlanost, zdatnost, ctižádost, ale z dnešního pohledu i opovržením hodné jako vypočítavou chytrost či lstivost, kterými lze dosáhnout cíle. Třetí složkou Areté se stala uměřenost či sebeovládání, na níž kladli zásadní důraz Sokratés, Platón či Aristoteles. Starořecká Areté byla prototypem ideálního hrdiny a nebyl jí hoden člověk obyčejný – obyčejnost byla spojována s malostí a ta se špatností. Dobro a zlo v tomto pojetí není záležitost volby jedince, ale životního losu.⁴⁶

S antickým filosofickým obratem od mýtu k logu, kdy se dostává místo bohů do centra zájmu člověka sám člověk se všemi svými vlastnostmi i tužbami, se ustavuje etika jako zásadní disciplína filosofie se svým teoretickým zaměřením na otázku:

---

⁴⁵ SCHLEGELOVÁ, J. *Etika* in: Základy společenských věd, Praha 2004, s. 731-732

⁴⁶ SCHLEGELOVÁ, J. *Etika*, in: Základy společenských věd, Praha 2004, s. 740

*V čem spočívá opravdu dobrý život? A na tomto základě se v následujících staletích ustavují jednotlivé etické koncepce, jež mají praktické vyjádření v morálních pravidlech.*⁴⁷

Tak můžeme sledovat vývoj od předávání jednotlivých morálních pravidel Sedmerem mudrců v jednoduchých výroch (např. Chilón: „*Raději vol škodu, než hanebný zisk, neboť ona tě bude mrzet jednou, tento vždycky.*“), charakteristických obvykle rozporem mezi tím, co mudrci hlásají a tím, jak lidé povětšinou žijí.⁴⁸

Pozdější milétané pak již nevydávají jen jednotlivé rady, ale obracejí svoji pozornost k celkovému řádu světa. Kdo jej pozná, pochopí arché a pozná tím i sám sebe. Mravní řád světa je zde součástí celkového řádu světa, propojení mezi jsoucný a bytným základem, mezi proviněním a trestem. Anaximandros např. říká: „*A z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času.*“⁴⁹

Vrchol antického pojetí morálky najdeme u Aristotela. Základem mravního dobra je samo dobro být. Jeho naplňování je nejvyšším účelem života a činností duše, která tak pěstuje nejlepší a nejdokonalejší zdatnost a dochází tím blaženosti. Aristoteles je tím, kdo koncipuje etiku, a to jako praktickou nauku o ctnosti. Odmítá přílišnou obecnost i přílišnou konkretizaci morálních norem a stanovuje teorii zlaté střední cesty k mravní ctnosti, kterou vyjadřuje jako dosažený střed mezi nadbytkem a nedostatkem, k němuž je třeba dojít jednáním provedeným ze svobodné volby, protože jen takové má mravní hodnotu. Ctnosti rozlišuje na dvě základní skupiny – ctnosti rozumové (dianoetické) jako chápání či rozumnost, a ctnosti etické (mravní), které jsou ctnostmi jednajícími, jsou způsoby chování. Ke všem etickým ctnostem máme dle Aristotela přirozené předpoklady, ale teprve prostřednictvím zvyku (éthos), zejména díky výchově – jež nevyklučuje nutnost uplatnění svobodné volby, se mravní ctnost (ethiké) utváří.⁵⁰

Příkladem křesťanské etiky středověku a jejího pojetí morálky je Aurelius Augustinus. Zjednodušeně řečeno veškeré dobro pochází od Boha – Bůh jako nejvyšší nezávislé bytí i samotná příčina stále se proměňujícího bytí je nejvyšším

⁴⁷ SCHLEGLOVÁ, J. *Etika*, in: *Základy společenských věd*, Praha 2004, s. 741

⁴⁸ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 28

⁴⁹ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 28-29

⁵⁰ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 47-49

dobrem i příčinou tohoto dobra. Bůh je tedy jediným skutečným životním cílem, a jenom přimknutím se lidské duše k Bohu dojde člověk spásy. Dobro nelze získat osamoceně, ale jen s Boží pomocí. Zlo existuje u Augustina jen v podobě nedostatku dobra. A mimo dobra nejvyššího rozeznává ještě dobra stvořených porušitelných věcí – tedy jaksi nižší dobra, než je Bůh. Pokud se pak duše, která má svobodnou volbu, soustředí na menší dobra porušitelných věcí, vybírá menší dobra na úkor většího, a tím právě vytváří zlo, a pak nespěje vzhůru k Bohu, ale k zatracení. Velmi důležitá je u Augustina činná snaha po dobru. Svoboda daná od Boha je lidsky použita k činům, ve kterých chtění a jednání je jednota morální úlohy a cíle.⁵¹

Pro Thomase Hobbesa je nejvyšší kategorií etiky dobro, které se snaží rozlišovat na tzv. nejvyšší dobro – což má pro nás být neustálý životní pohyb, co nejméně obtížný postup ke stále vzdálenějším cílům, a dobro, které charakterizuje jako všechny věci, které jsou předmětem naší touhy. Nejvyšší dobro je spjato s cílem lidského života a tzv. první dobro pro člověka je zachování sebe sama – tedy první zlo pak je smrt. Dobro vymezuje i tak, že vše co Bůh stvořil, je dobré. V Hobbesově racionalistickém pojetí už ale jen pro ty, kdo v něj ještě věří.

Pro oblast morálky je pak nejdůležitější pohyb, a to zejména pohyb touhy, lásky, dobré vůle, naděje, strachu, hněvu, žárlivosti a závisti. Ty poznáváme na základě rozumu, sebepozorováním a tedy i zkušeností. V rozpoznávání dober náš rozum matou city, a tak můžeme dát omylem přednost dobru okamžitému místo pravému, které je daleko před námi. Za součinnosti rozumu a citů prožíváme dobra, naděje je zakoušení zla s poznáváním možností jak se ho zbavit, a strach je prožitek dobra, kdy se bojíme jeho ztráty. Tyto pohyby vyjadřují činnost spojenou se svobodnou vůlí, která k nám bytostně patří. Svobodné rozhodování, které podléhá touze, způsobuje naše konání, a tuto touhu Hobbesa pojmenovává svobodnou vůlí.⁵²

John Locke svým senzualistickým přístupem odvodil z prožitku strasti a slasti etické kategorie dobro a zlo. Morální dobro a zlo je spojeno se svobodnou lidskou činností, ale na veřejném posouzení záleží, zdali ta je shledána jako dobrá či špatná. Morální dobro je shoda naší činnosti s nějakým zákonem, zlo pak jejich neshoda.

---

⁵¹ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 69-72

⁵² BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 139-142

Jak dobro, tak zlo si na sebe touto činností přivoláváme, z vůle a moci zákonodárce. Podle Locka člověk nemá svobodnou vůli; vůli už chápe jako zaměřenost, chtění, ovšem svobodu vnímá jako možnost poté něco konat nebo nekonat. Tedy říká, že jakmile jsme vykonali volní akt, ve kterém naše svoboda byla determinována, spočívá naše svoboda ve způsobilosti konat či nekonat. Jsme determinováni vlastním úsudkem volit to nejlepší, což naši svobodu neomezuje, tuto možnost nám dává Bůh, který sám je předurčen k tomu, aby volil dobro. Zlo pak volí lidé tehdy, když nepoznají, v čem dobro spočívá, a z nejednotnosti touhy a vůle. Morálku chápe jako individuální i společenskou záležitost, kdy všichni lidé touží po štěstí, což ale neznamená, že touží po totéž, různě poměříme totiž dobro a zlo.⁵³

Zásadní proměnou v chápání morálky se stalo její pojetí ze sféry autonomního rozumu Immanuelem Kantem. Jeho kategorický imperativ, kterým má člověk své vůli dát formu všeobecného zákonodárství, a který říká jako mravní zákon, jak se má jednat, člověku sám ukáže, co je dobré. A za dobré není možno bez omezení považovat nic, mimo dobré vůle. Máme tedy jednat tak, jak bychom chtěli, aby se v našich situacích vždy chovali i druhí. Je na nás, zda se tímto mravním zákonem budeme řídit, tedy nám dává svobodu, ovšem jeho existence na nás vznáší požadavek se jím řídit. Mravní zákon požaduje jednat beze vší zjištěnosti, třeba i proti sobě, a to jen z podstaty jeho existence. Otázku kauzality, tedy zřetězených nutných následků, která by mohla naši svobodu v jednání rušit, Kant koncipuje tím, že kauzality jako časovému určení podléhají pouze věci jako jevy. Pro člověka, který si je vědom sám sebe, časová kauzalita neplatí, nachází se nad sférou věcí jako jevů, v nadmyslovém světě, a proto jsme skutečně svobodni a požadavek mravního zákona platí obecně.⁵⁴

Albert Schweitzer se pojetím etiky promyšlené v kladném vztahu ke světu do důsledků a provázanosti člověka, víry – jako vůli k životu a přírody stal předchůdcem organizací snažících se o udržitelný rozvoj života a zachování dědictví přírody. Nerozlišuje mezi pojmy kultura a civilizace, ale hovoří o etické či neetické kultuře. *„Přesvědčení představitelů nové doby, kteří velkorysým mávnutím ruky rezignují na morálku, domnívají se, že člověk vystačí s jakýmsi etickým*

---

⁵³ BLAŽKOVÁ, M. *Dějiny etických teorií I*, Praha 2004, s. 144-147

⁵⁴ STÖRIG, J. H. *Malé dějiny filozofie*, Praha 1991, s. 294-297

*minimem, se v dlouhodobé perspektivě ukazují jako zhoubné. Instituce selhávají, poněvadž se v nich usadil nekulturní duch .. člověk se ztrácí.*⁵⁵

3. Rozdíl mezi právní a morální normou

V této kapitole své práce se pokusím o co nejtěsnější srovnání právní a morální normy podle právní teorie třídění norem.

3. 1. Právní norma

Pro bližší pochopení pojmu práva, jako souboru platných norem, je nezbytné pochopit, že se jedná o celek, který je členěn do logicky strukturovaného systému, jehož elementární částí je tzv. právní norma. Její obsah a smysl však může být pochopen teprve v kontextu s ostatními normami, na něž je navázána a s nimiž souvisí.

*„Právní norma je zpravidla definována jako všeobecně závazné, státem vydané, jím garantované a sankcionované pravidlo lidského chování spočívající v příkazu, zákazu či dovolení a vyjadřující formálně obecný zájem.“*⁵⁶

Právní normy jsou určeny svým adresátům, říkáme právním subjektům. Subjekt práva je osoba v právním smyslu – tedy taková, které je přiznána možnost mít vlastní konkrétní, tedy subjektivní práva a povinnosti. Pak mluvíme o tzv. způsobilosti k právům a povinnostem, jichž pak v konkrétním případě osoba nabývá či pozbývá, a to na základě důvodu, jenž nazýváme právní titul.⁵⁷

Právní subjekty, jimž jsou normy určeny, jsou osoby v právním smyslu, které dělíme na fyzické a právnické.

Obsahem právní normy mohou být zákazy, příkazy a dovolení.

---

⁵⁵ SCHWEITZER, A. in: SHLEGELOVÁ, J. *Základy společenských věd, Etika*, Praha 2004, s. 781

⁵⁶ ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 12

⁵⁷ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 135

Struktura právních norem

Logickou strukturu norem práva, (ač se jedná o modelový případ, který se netýká zdaleka všech norem), tvoří tři části: hypotéza, dispozice a sankce.

„Hypotéza je ta část právní normy, jež stanoví předpoklady, podmínky, za nichž se má realizovat pravidlo chování stanovené v dispozici.“

Dispozice stanoví pravidlo chování. Zejména stanoví, komu a jaká oprávnění a povinnosti vznikají, nastanou-li skutečnosti, uvedené v hypotéze.

*Sankce, tj. zvláštní újma ..má postihnout toho, kdo nese odpovědnost za porušení povinnosti, vyplývající z dispozice právní normy.“*⁵⁸

Obecně řečeno, právní norma obsahuje elementární normy dvě, první obsahující hypotézu a dispozici a druhou, jež obsahuje ustanovení pro případ nesplnění povinnosti stanovené v dispozici – tedy negaci dispozice – a sankci, tedy právní následky.⁵⁹

Existují normy, jimž sankční část chybí. Jedná se o tzv. imperfektní právní normy. Jde zejména o normy velmi obecné, vyjadřující např. základní zásady právního systému či právních institutů. U nich je povětšinou sankční část zajištěna normami souvisejícími nebo těmi, které tyto konkretizují, takže zpravidla jde u těchto imperfektních právních norem pouze o zdánlivou absenci sankčních následků.⁶⁰

Neúplnost právní normy ve výše uvedeném smyslu může mít i další podoby. Může chybět hypotéza, negace dispozice a sankce. Dispozice však chybět nemůže nikdy, ta je sama základem právní normy, příkazem co má být.⁶¹

Právní normy jsou dále charakterizovány mimo svou skladbu a strukturu ještě svými znaky, které je odlišují od jiných norem lidské činnosti. Rozlišujeme znaky formální a znaky materiální.⁶²

---

⁵⁸ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 82-83

⁵⁹ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 84

⁶⁰ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 84

⁶¹ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, s. 155

⁶² ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 13

Formálními znaky právní normy rozumíme, že právní normy mohou být vydávány pouze legislativním orgánem, který je k tomu zmocněn ústavou dle zákonných předpisů, a jejich náležitou publikací jako podmínkou jejich platnosti a účinnosti.

Materiálními znaky právní normy pak jsou normativnost a regulativnost. Normativnost znamená, že právní norma přikazuje nebo stanovuje co se stát má či nemá, případně aby určitá osoba konala či se zdržela nějakého konání. Regulativností pak myslíme to, že právní norma je určena k úpravě společenských vztahů.⁶³

Druhy právních norem

Pro aplikaci právních norem, tedy jejich použití v praxi, je významné rozlišení jejich tříd.

Na právní normě závisí, jak velkou míru vlastní vůle může subjekt práva uplatnit, aby jednal v souladu s normou - s právem. Místo pro míru vlastní svobodné vůle, je v normách závislá na intenzitě ochrany společenského zájmu, který daná norma chrání. Vůli pak norma omezuje, buď dispozitivně anebo kogentně.⁶⁴

Z výše uvedeného pak vyplývá dělení právních norem na normy kogentní a dispozitivní.

„Právní normy kogentní (imperativní, donucující, ius cogens) zavazují své adresáty bezvýhradně a musí být na danou skutkovou podstatu aplikovány vždy.“⁶⁵ Tento druh norem je typický a převažující v právu veřejném (např. Ústava, Listina, trestní právo, školský zákon, apod.).

„...právní normy dispozitivní (podpůrné, supletivní, ius dispositivum) samy o sobě nezavazují nikoho k ničemu, nýbrž ponechávají subjektům práva volnost, aby si danou skutkovou podstatu upravily autonomně.“⁶⁶ Jsou přitom ovšem vázáni souvisejícími kogentními normami a mezí výslovných ustanovení dispozitivní

---

⁶³ SPIRIT, M. *Úvod do studia práva*, 1. Vydání Praha: Grada Publishing, 2010, s. 35

⁶⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, s. 55

⁶⁵ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, s. 53

⁶⁶ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, s. 54

normy.⁶⁷ Tento druh norem najdeme převážně v právu soukromém (např. občanském a obchodním).

Dalším nejčastějším možným rozlišením druhů právních norem je např. dělení na normy opravňující a zavazující.

Opravňující norma formuluje výslovně jen oprávnění a zavazující norma formuluje výslovně jen povinnost, a tu pak nazýváme jako tzv. normu příkazující, pokud je vyřčena ve formě příkazu, nebo naopak jako tzv. normu zakazující, pokud je vyjádřena formou zákazu.

U obou je však třeba mít na zřeteli, že odpovídající protiklad, tedy jak povinnost u norem opravňujících, tak oprávnění u norem příkazujících či zakazujících je třeba dovodit výkladem.⁶⁸

Působnost právních norem

Působnost právní normy znamená vyjádření případnosti použití této normy v konkrétní době (působnost časová), se zřetelem k místu (působnost prostorová) anebo k subjektu, adresátu právní normy (působnost osobní).

U časové působnosti normy rozlišujeme platnost, kterou norma (zákon či jiný právní akt) nabývá náležitým vyhlášením, nejběžněji uvedením ve sbírce zákonů, od účinnosti. Účinnost právní normy je vyjádřena přesným určením času, ve kterém jsou společenské vztahy touto normou v praxi upravovány.

Z ryze praktických důvodů tak bývá dán adresátům právních norem čas, aby se s nimi seznámili a osvojili si je před tím, než se jejich vztahy začnou jimi řídit. Platnost i účinnost normy pak končí zrušením k určitému dni tzv. derogační klauzulí, a nabytím platnosti a účinnosti nové normy, anebo výjimečně uplynutím doby, na kterou byla platnost normy předem stanovena.⁶⁹

Působnost právní normy v prostoru znamená rozsah, v jakém norma působí se zřetelem k místu. Právní normy ústředních orgánů mají zpravidla působnost na

---

⁶⁷ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 89

⁶⁸ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 89

⁶⁹ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 93

území celého státu. Normy obsažené v obecně závazných vyhláškách či nařízeních krajů a obcí mají pak působnost na území daných krajů, respektive obcí.

Mimo výše uvedené jednoduché rozčlenění existují právní normy, jejichž působnost se vztahuje i na vymezený okruh subjektů za hranicemi státu. Jedná se např. o normy, které upravují tzv. mezinárodní právo soukromé, kdy dochází k právním úkonům mezi účastníky z různých států.⁷⁰

Osobní působnost právních norem je úzce spjata s působností prostorovou a vyjadřuje rozsah, v jakém se norma použije na konkrétní případ jak vzhledem k místu, tak se zřetelem k okruhu možných osob. V zásadě se právní normy státu vztahují na jeho území jak na občany, tak na osoby bez státní příslušnosti – bezdomovce, tak na občany jiných států.⁷¹

Imunity

Imunitou rozumíme výjimku, totiž existující okruh osob, na něž se působnost právních norem nevztahuje. Jedná se např. o tzv. diplomatickou imunitu (vynětí diplomatických zástupců jiných států z působnosti právních norem na základě reciprocity), nebo o imunitu poslanců či senátorů vztahující se na jejich hlasování či projevy v parlamentu a jeho orgánech.

3. 2. Morální norma

Morální norma je elementární část morálního řádu jako celku. Tento řád společnosti není strukturován v psaném uzavřeném systému, morální norma, tak jak ji chápe naše já, nemusí být shodná s představou, kterou o ní má okolí. Je to zapříčiněno způsobem vnímání normy pojetím etiky jako takovým.

---

⁷⁰ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*, Plzeň 2009, s. 17

⁷¹ BOGUSZAK, J. ČAPEK, J. GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 93

Morální normu lze definovat jako všeobecně závazné, společností uznávané i očekávané a sankcionované pravidlo lidského chování, spočívající v příkazu, zákazu či dovolení a vyjadřující obecný zájem.

Subjekty, jimž jsou morální normy určeny, jsou výhradně lidé, jako bytosti způsobilé na základě svého rozumu a svobody volby, schopné realizovat své mravní jednání v souladu s normou. Jde o všechny rozumné jedince, jako schopné si uvědomit svoji morální odpovědnost v dané životní situaci.

Obsahem morální normy mohou být zákazy, příkazy i dovolení.

Logickou strukturu morálních norem lze stejně jako u práva pro modelový případ rozdělit na tři části: hypotézu, dispozici a sankci.

Hypotéza je ta část morální normy, jež stanoví předpoklady, podmínky, za nichž se má realizovat pravidlo chování stanovené v dispozici.

Dispozice stanoví pravidlo chování. Zejména stanoví, komu a jaké povinnosti vznikají, nastanou-li skutečnosti, uvedené v hypotéze.

Sankce, tj. zvláštní újma, má postihnout toho, kdo nese odpovědnost za porušení povinnosti, vyplývající z dispozice morální normy.

Obecně řečeno, i zde obsahuje morální norma elementární normy dvě, první obsahující hypotézu a dispozici a druhá, jež obsahuje ustanovení pro případ nesplnění povinnosti stanovené v dispozici – tedy negaci dispozice – a sankci, tedy morální následky.

Pro morálku je typické, že její normě výslovná sankce spíše chybí. Za její nedodržení, je trest ve vlastním svědomí proviněného, ve společenském tlaku a ve společenském odsouzení. Oproti právu však má četnější pozitivní sankce jako jsou kvitování, pochvala atd.

Maximální sankcí za nedodržení morálního pravidla je společenské vyloučení provinilce. Je nejtvrdějším možným postižením, aby nedošlo ke zřetězení morálního provinění, jehož výrazem by se stal princip odplaty (např. oko za oko či krevní msta), jehož se lidstvo ve své historii zbavovalo velmi dlouho a bolestně právě státní mocí garantovanými normami práva. Specifickou sankcí morálky pak je špatné svědomí.

Analogicky k právu může mít morální norma podobu, kdy může chybět hypotéza, negace dispozice a sankce. Jediné co tak morální norma postrádat nemůže, je stejně jako u práva dispozice sama, neboť je skutečným příkazem co má být, základem normy.

Znaky morálních norem

Formální znaky morálních norem ve smyslu práva, tedy jejich legitimní autoritativní tvorbu a náležitou publikaci jako podmínku platnosti, nenalezneme. Za formální znak se tedy dá považovat opak toho, co u norem právních, jejich publikačně materiální neformálnost. V případě publikace morální normy (např. v právním předpisu) jde o konstatování a potvrzení její platnosti, nikoli o tvorbu.

Za materiální znaky morální normy naopak lze považovat normativnost a regulativnost. Normativnost znamená, že morální norma přikazuje nebo stanovuje co se stát má či nemá, aby určitá osoba konala či se zdržela nějakého konání. Regulativností pak myslíme to, že norma je určena k úpravě společenských vztahů.

Při srovnávání právních a morálních norem lze jistě použít hledisko kogentnosti a dispozitivnosti. Lze tak rozdělit morální normy na kategorické (např. Nesmíš vraždit!). A stejně tak jde nějaké morální normě přisoudit povahu dispozitivní (např. Pomáhej bližnímu svému!). Taková nenaplnuje absolutní míru příkazu ke všemu a kdykoli, ale ponechává hranice.

Časová působnost morálních norem je v zásadě neohraničena. Po vytvoření normy je důležité její uznání, ustálení ve zvyk, a předpokladem jejího zachovávání je to, že jí společnost stále pocítuje jako žádoucí. Právní pojem platnost a účinnost zde spadá v jedno. Platnost morální normy končí tím, přijme-li společnost novou morální normu, odlišnou od dosud používané.

Prostorová působnost morální normy je ohraničena skupinami či kulturami, které takovou normu uznávají a zachovávají, napříč hranicemi států. Dělitkem bývá odlišnost v preferenci hodnot skupin či kultur.

Osobní působnost se váže ke všem rozumným, a tedy morálně odpovědným osobám společnosti daného místa. Případný okruh osob, který by z morálního řádu

společnosti byl vyňat, analogicky k právním imunitám, by byl vnímán jednoznačně negativně – nemorálně.

Z výše uvedeného textu lze dovodit následující odlišnosti.

Právní normy jsou elementy vždy přesně uzavřeného systému platného pozitivního – tedy psaného práva, byť měnícího se.

Morální normy jsou prvky přesně neuzavřeného systému platného morálního řádu – tedy nepsaného.

Právní normy jsou spíše dynamické, tzn. že podléhají častějším změnám

Morální normy jsou spíše statické, tzn. že jsou převážně stálé povahy, měnící se na základě změny mravů, tj. zvyků či hodnotové orientace ve společnosti.

Právní normy jsou platné a účinné v rámci působnosti právního řádu, tedy v zásadě v rámci státu.

Morální normy jsou platné a účinné v rámci jednotlivých společností, kultur, tedy napříč hranicemi států.

Oba druhy norem svou regulací vyjadřují společenský zájem.

Právní normy disponují sankcemi v právním řádu konkrétně vypočtenými, včetně fyzického donucení.

Morální normy obsahují často pozitivní sankce ve smyslu společenského apelu, pochvaly, výzvy, negativní např. od pohany až k nejvyšší sankci – vyloučení provinilého. Specifickou sankcí je čisté svědomí anebo špatné svědomí viníka.

4. Práva a povinnosti učitele z pohledu práva

Subjektivní práva učitele z hlediska edukačního procesu

Tato práva vycházejí z ustanovení Ústavy České republiky, resp. Listiny základních práv a svobod. Výraz základní práva a svobody vyjadřuje, že jde o taková práva a svobody, které jsou nejvýznamnější, a které tvoří základ pro práva a svobody další, rozvedené v dalších právních předpisech.⁷² Jsou založena na čl. 1 Listiny, který stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.⁷³ Zaručují se všem bez jakékoli diskriminace⁷⁴ a nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.⁷⁵

Subjektivní práva učitele vztažená k edukačnímu procesu, vyjadřují charakter výchovně vzdělávací vztahu, ve kterém se učitel k žákovi nachází. V základu se jedná o zákonné vymezení hranic pro zásady a cíle vzdělávání, které má pedagog uskutečňovat. Za určující pro míru svobodné práce učitele v demokratické společnosti považují svobodu svědomí, myšlení, náboženského vyznání a jeho projev, a právo na informace.

Náplň učitelových pracovních povinností s sebou nese uskutečňování svobody svědomí a myšlení dle Listiny, které jsou v demokratické společnosti ze své podstaty neomezitelné. „*Nikdo nemůže vykonávat dohled nad někým nebo dokonce působit újmu jinému proto, co si myslí, jaké má svědomí nebo jak o čem smýšlí. Šlo by o snahu podrobit si jej v jeho celistvosti – totalitě.*“⁷⁶

Není v demokratické společnosti možné stanovit jejich omezení ani zákonem ani jiným předpisem. Výrazem toho je právo každého, postavit se na odpor proti tomu, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků by byly znemožněny.⁷⁷

---

⁷² PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl Ústavní právo České republiky, část 2.*, Praha 2004, s. 47

⁷³ Listina základních práv a svobod čl. 1

⁷⁴ Listina základních práv a svobod čl. 3 odst. 1

⁷⁵ Listina základních práv a svobod čl. 3 odst. 3

⁷⁶ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl Ústavní právo České republiky část 2.*, Praha 2004, s. 113

⁷⁷ Listina základních práv a svobod čl. 23

Svoboda projevu včetně projevu náboženského vyznání a právo na informace jsou rovněž zaručeny přímo Listinou. Jejich omezení je pak provedeno pouze zákony a v hranicích Listinou daných, tedy nezbytných pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých. Ta tak garantuje zásadu pluralismu a náboženské tolerance, v podobě opatření nezbytných pro zachování charakteru demokratické společnosti samé.⁷⁸

V platném právu je učitel definován jako pedagogický pracovník, který koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání.⁷⁹

Výše uvedeným ustanovením má zákon na mysli, že právě učitel je tím, kdo je oprávněn i povinen veškerým osobním působením na žáka, nejen ke vzdělávání – tedy vyučování, ale také k výchově.

Učitel má povinnost toto vzdělávání a výchovu uskutečňovat podle zásad a cílů stanovených ve školském zákoně.⁸⁰ Z něj se však pojem výchovy ve spojení s pedagogickým pracovníkem zcela vytrácí. Je ale samozřejmě odvoditelný ze zákona o pedagogických pracovnících, který pedagoga právě jako uskutečňujícího výchovu a vzdělávání definuje.

Zásady jsou principy, podle kterých má učitel postupovat. Zvláštní důraz je kladen na rovnost příležitostí a respektování potřeb jednotlivců a zákaz diskriminace při vzdělávání, což vyplývá z čl. 2 odst. 1 písm. a) Úmluvy o právech dítěte. Dále jsou to např. dodržování vzájemné úcty, respektu, solidarity, důstojnosti nebo svobodného šíření poznatků.

Obecné cíle, které má učitel uskutečňovat, jsou rozvoj osobnosti žáka tak, aby byl vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními

---

⁷⁸ Listina základních práv a svobod čl. 16 odst. 4 a čl. 17 odst. 4

⁷⁹ Podle zákona č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp. § 2 odst. 1 a 2

⁸⁰ Podle zákona č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání vzpp. (školský zákon) § 2 odst. 2

hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání, získání všeobecného vzdělání nebo pochopení a uplatňování zásad demokratického právního státu.

Je tedy právě učitelovou zákonnou povinností, ale tím i jeho právem (mimo rodiče či jiné zákonné zástupce dětí), aby své žáky vzdělával a vychovával dle těchto zásad k uvedeným cílům. K těmto cílům má učitel povinnost žáky vést, ale v žádném předpisu nenajdeme povinnost těchto cílů dosáhnout. Zákon to vyjadřuje jasně. Kdekoli ve spojení s učitelem a výkonu jeho činnosti mluví o vzdělávání (tedy procesu), pouze ve stanovených cílech vzdělávání mluví o získání vzdělání. Povinností učitele je tedy vzdělávat, vychovávat, učit, ale nikoli vzdělat, vychovat a naučit. Přes veškerý učitelův možný výkon, um i snahu, prostě někteří jeho žáci, ať z jakýchkoli důvodů, neuspějí.

Předpoklady pro výkon činnosti učitele

Učitel, má povinnost splňovat současně ty náležitosti, které zákon s jeho institucionalizovaným působením spojuje, a teprve jejich splněním, jeho vzdělávací a výchovnou činnost umožňuje.

Jedná se konkrétně o předpoklady plné způsobilosti k právním úkonům, odbornou kvalifikaci, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a prokázanou znalost českého jazyka.⁸¹

Způsobilost k právním úkonům se automaticky předpokládá, v našem právním řádu ji má v zásadě každý, protože omezit ji může svým pravomocným rozhodnutím pouze soud.⁸²

Předpoklady odborné kvalifikace pedagogických pracovníků upravují § 6 - § 22 zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících ve znění pozdějších předpisů, kde se na učitele základní školy vztahují zejména § 7 a § 8. Jako podmínku stanoví dosažení vysokoškolského vzdělání v příslušném magisterském studijním programu s jedinou výjimkou, která je uvedena v § 32 tohoto zákona. Zaměstnanci, kteří jsou fakticky učitelé a již učí a přitom nesplňují předpoklad odborné kvalifikace, jsou povinni od 1. ledna 2015 mít alespoň zahájené

⁸¹ Podle zákona č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání vzpp. (školský zákon) § 3 odst. 1 – 3

⁸² Podle zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník vzpp § 56

požadované studium, a bez přerušení jej řádně dokončit, nedosáhli-li v době nabytí účinnosti tohoto novelizovaného ustanovení – tedy ke dni 5. května 2006 – věku 50 let a současně 15 let praxe.

Jedná se o povinnost jistě žádoucí, má-li mít učitelovo působení garanci profesního standardu.

Požadavek bezúhonnosti vztahuje zákon ke všem úmyslným trestným činům a u nedbalostních, tedy „nezaviněných“ trestných činů k těm, které „se staly“, slovy zákona – byly spáchány, v souvislosti s výkonem pedagogické činnosti. Záznam v rejstříku s jiným než úmyslným trestným činem nebo nedbalostním trestným činem spáchaným v souvislosti s výkonem pedagogické činnosti tak nemusí případný budoucí či stávající zaměstnavatel brát v potaz. Ovšem v případě, kdy se jedná o právě inkriminované činy, je učitel povinen informovat do deseti pracovních dnů ředitele školy o svém pravomocném odsouzení, jímž „by mohl“ pozbýt bezúhonnosti, a do jednoho měsíce od právní moci rozsudku musí předložit nový výpis z rejstříku trestů.⁸³ To ovšem neplatí, pokud se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen⁸⁴ (teoreticky milost či amnestie). Předložení osvědčení o trestní bezúhonnosti (byť třeba se záznamem) budoucímu zaměstnavateli je povinností bez výjimky, před vznikem každého pracovněprávního vztahu, naopak tato povinnost neplatí při pouhém prodlužování již trvajícího pracovního poměru.⁸⁵

Schopnost dostát požadavkům učitelské profese i odpovídajícím zdravotním stavem, zahrnující fyzickou i psychickou způsobilost k výkonu povolání, se prokazuje lékařským osvědčením před nástupem do zaměstnání a v následných šestiletých cyklech.⁸⁶

Znalost českého jazyka zákon automaticky předpokládá, a to u všech, kteří odmaturovali v českém jazyce. Výjimkou, po nichž znalost českého jazyka není požadována, jsou ti, kteří mají učit na škole s jiným vyučovacím jazykem, nebo

---

⁸³ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp §3 odst. 4

⁸⁴ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vtop §29a odst. 1, pís. a

⁸⁵ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp. § 29a

⁸⁶ Směrnice ministerstva zdravotnictví o posuzování zdravotní způsobilosti k práci (reg. Částka 2/1968 Sb), vzpp

budou učit pouze cizí jazyk.⁸⁷ Ostatní znalost českého jazyka prokazují buď zkouškou na vysoké škole v rámci celoživotního vzdělávání, nebo v zařízení pro tzv. další vzdělávání pedagogů, nebo v jazykové škole s právem státní zkoušky.⁸⁸

Výše uvedené předpoklady, tedy zákonné podmínky, však nemusejí k získání pracovního místa učiteli stačit.

Za podmínky, že zaměstnavatel bude mít na pedagoga uchazeče další požadavky, které nebudou zakládat na pracovišti mezi kolegy nerovnost a zároveň nebudou v rozporu s dobrými mravy, je jejich požadování možné.⁸⁹

Ředitel školy tak teoreticky může po svých učitelích chtít, aby všichni aktivně uměli jeden či dva cizí jazyky. Na prestižních školách to jistě není požadavek nepředstavitelný.

Povinnost dalšího vzdělávání

Učitel má po dobu své pedagogické kariéry povinnost dalšího vzdělávání, pro obnovování, udržování a doplňování kvalifikace,⁹⁰ a to ve dvou formách. Má se vzdělávat prostřednictvím akreditovaných vzdělávacích zařízení – tzv. institucionálně,⁹¹ a dále samostudiem, k němuž má nárok na 12 pracovních dnů volna ve školním roce. To bývá využíváno zejména pedagogy vychovateli ve školských zařízeních s celoročním provozem (např. dětský domov). Ostatním je určeno ředitelem školy zpravidla na dobu prázdnin.⁹²

Jako subjektivní právo učitele, ne jako povinnost, se pak jeví tzv. kariérní systém, který přímo nesouvisí s povinností dalšího vzdělávání. Jedná se o soubor pravidel, stanovený pro zařazení pedagogických pracovníků do kariérních stupňů. Nejedná se

---

⁸⁷ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vtop § 4 odst. 4 pís. a,b, c

⁸⁸ Podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a z.č. 561/2004 Sb.

⁸⁹ VALENTA, J. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2013*, Olomouc 2013, s. 348

⁹⁰ § 24 odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb.

⁹¹ Vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků

⁹² Vyhláška MŠMT č. 263/2007Sb. o předškolním vzdělávání § 5

tedy o nutné předpoklady, jež jsou u učitele třeba pro výkon vyučovací činnosti, ale je to motivační nástroj k dobrovolné účasti na dalším vzdělávání, k výkonu specializovaných funkcí i dosažení výhodnějších platových podmínek.⁹³

Práva a povinnosti učitele vyplývající z pracovního řádu.

Na základě § 306 zákoníku práce jsou podrobně a konkrétně rozvedeny práva a povinnosti učitele vyplývající z tzv. Pracovního řádu. Tento řád ve formě vyhlášky stanovuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.⁹⁴ Obsahuje konkrétní práva a povinnosti pedagoga i jeho zaměstnavatele při skončení pracovního poměru, pro rozvržení pracovní doby, pro čerpání dovolené, pro čerpání volna k samostudiu nebo pro dohled nad žáky.

Ředitel školy pak ještě může vydat další Pracovní řád, v rámci mezí stanovených v Pracovním řádu ministerstva, tedy jako upřesnění prvního, jen pro zaměstnance své školy, ovšem za podmínky, že jím nebude ukládat nové povinnosti.

Práva a povinnosti učitele vyplývající ze školního řádu

Školní řád stanoví základní pravidla vzájemného soužití ve škole, jak práva a povinnosti žáků, jejich zákonných zástupců, tak učitelů i všech dalších pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců školy. Zjednodušeně řečeno, učitel má dle něj právo na to, co tento řád stanoví jako povinnost jiným vůči své osobě. Jde v souhrnu o poslušnost a práci žáků dle učitelových pokynů, spolupráci zákonných zástupců dětí a umožnění příznivých pracovních podmínek zaměstnavatelem. Školní řád je vnitřním předpisem školy, a podmínkou pro vymahatelnost jeho ustanovení je, aby byl v souladu, a tedy v mezích s předpisy vyšší právní síly, vyhláškami ministerstva školství a s nimi souvisejícími zákony.⁹⁵ Od 22. května 2015 je na webových stránkách MŠMT zveřejněna Pomůcka pro ředitele škol při tvorbě školního řádu, obsahující devět stránek metodických pokynů, uvozená podtitulkem: „*Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*

---

⁹³ Podle zákona č.563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících § 29

⁹⁴ Vyhláška č. 263/2007 Sb.

⁹⁵ Podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání § 30

(ministerstvo) vydává pomůcku určenou ředitelům škol jako obecné doporučení, které má usnadnit proces tvorby školního řádu, jenž by splňoval nároky na funkčnost, úplnost a vnitřní konzistenci a byl konformní s obecně závaznými právními předpisy. Pomůcka je společná pro všechny druhy škol s tím, že některá témata jsou využitelná pouze pro některé druhy škol. Nejedná se o závazný předpis nebo nařízení.“⁹⁶

Povinnosti učitele při výkonu přímé pedagogické činnosti

Při výkonu přímé pedagogické činnosti, tedy v době stanovené rozvrhem práce a při výkonu činností s touto činností souvisejících (při dohledu nad žáky, zastupování kolegy a případech, které stanoví zaměstnavatel), má učitel povinnost být na pracovišti. Jde-li o jinou než přímou pedagogickou činnost (např. evidenčně administrativní práce), může tuto práci vykonávat učitel v době, kterou si sám rozvrhuje a na místě, které si sám určí.⁹⁷

Rozsah přímé pedagogické činnosti stanoví učitel ředitel školy.⁹⁸ Ta činí při tzv. plném vyučovacím úvazku 22 vyučovacích hodin + práce související (z počtu 40 hodin celkového pracovního úvazku).⁹⁹

Právo a povinnost hodnocení žáků

Učitel je osoba, která je výlučně oprávněna a povinna provádět hodnocení žáků během školního roku a stanovit jim i konečné známky na vysvědčení. A to právě díky svým předpokladům ze zákona – tedy tím, že splňuje zákonné podmínky.

Otázku spojenou s přezkumnými zkoušenými, v případě nesouhlasu zákonných zástupců žáka s jeho hodnocením, záměrně vynechávám.

Pravidla hodnocení musejí být součástí školního řádu a obsahovat zejména zásady, způsob a kritéria hodnocení.¹⁰⁰ Toto hodnocení musí splňovat zákonné znaky: být

---

⁹⁶ <http://www.msmt.cz/file/35220/>

⁹⁷ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp § 22a

⁹⁸ Podle zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp § 23

⁹⁹ Nařízení vlády č. 75/2005 Sb.

pedagogicky zdůvodnitelné, odborně správné a doložitelné, musí respektovat individuální vzdělávací potřeby žáků a doporučení školského poradenského zařízení.¹⁰¹

Povinnost vtahující se k bezpečnosti žáků

Velká pozornost, jejímž znakem je stále stoupající tendence v čase, je věnována otázce zajištění bezpečnosti žáků a tomu odpovídají i povinnosti učitelů.

Odpovědnost za bezpečnost žáků nese škola jako právnická osoba, ta je za tímto účelem také nutně pojištěna, ovšem fakticky ve škole mohou zajistit bezpečnost žáků jen lidé – tedy zejména učitelé. Ti jsou proto odpovědní za dodržování povinnosti dohledu a dozoru nad žáky svému zaměstnavateli podle vnitřních předpisů školy – Školního řádu, Pracovního řádu a předpisů pracovního a občanského práva.

Z výše uvedených předpisů vyplývá, že v době vzdělávání, s ní přímo souvisejících činnostech, a v době při poskytování školských služeb (např. v době oběda ve školní jídelně), jsou učitelé povinni vykonávat dohled nad zdravím a bezpečností žáků, a zapisovat dle zvláštních právních předpisů veškeré úrazy, ke kterým dojde. Lhůta, do kdy tak musí učinit, je nejpozději 24 hodin od okamžiku, kdy se o úrazu dozví.¹⁰²

Současně jsou učitelé povinni poskytnout žákům nezbytné informace k zajištění jejich ochrany a zdraví – např. na začátku školního roku je seznámit s řády pro používání všech speciálních učeben (např. fyziky, chemie, nebo hudební výchovy), poučit je o zásadách bezpečnosti před společnými školními výlety, a stejně tak i o bezpečnosti chování o nadcházejících prázdninách. V praxi se můžeme setkat s metodickými pokyny ředitelů škol preventivními do detailu, jako je poučení o

---

¹⁰⁰ Podle vyhlášky MŠ č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky vzpp § 14

¹⁰¹ Podle vyhlášky MŠ č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky vzpp § 14

¹⁰² Podle zákona č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání vzpp. (školský zákon) § 29 odst. 1, 2 a 3

nebezpečí lezení po stromech, kládách v lese, přelézání plotu, hře se zvířaty, apod.¹⁰³ O všem pak pedagog činí zápisy do speciální dokumentace.¹⁰⁴

Tzv. oznamovací povinnost školy znamená, že učitelé mají za povinnost, dojde-li v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo při poskytování školských služeb k šikaně, dát popud k jejímu řešení nejen v rámci výchovných opatření školy, ale i oznámením na orgán sociálně právní ochrany dětí. Je učitelovou povinností, pokud po zralé úvaze nabude přesvědčení, že skutečnosti nabyly značné intenzity, aby jednal bezodkladně na základě § 29, odst. 2 školského zákona v součinnosti s § 6 zákona o sociálně právní ochraně dětí.¹⁰⁵

Výše uvedená oznamovací povinnost je odlišná od obecné povinnosti každého zabránit trestnému činu či pokusu o takový trestný čin, jak vyplývá z trestního zákona,¹⁰⁶ který ukládá povinnost některým činům zabránit a jiné zmíněným orgánům ohlásit. Jestliže tak neučiní, aniž by mu bránily zákonem stanovené okolnosti, stává se sám pachatelem trestného činu.

---

¹⁰³ http://www.4zsmost.cz/e_download.php?file=data/editor/41cs_2.pdf&original=POKYN+-+BEZPE%C4%8CNOST.pdf

¹⁰⁴ Např. vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů vzpp

¹⁰⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí vzpp

¹⁰⁶ Podle zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákon vzpp § 367 a § 368

5. Práva a povinnosti učitele z morálního hlediska

Subjektivní práva učitele z hlediska edukačního procesu pohledem morálky

Ústava České republiky, resp. Listina základních práv a svobod je podstatnou měrou založena na racionalistickém pojetí přirozených práv člověka, která spojuje se svrchovaností zákona.¹⁰⁷ Jako člověku přirozená je tak státní moc uznává a chrání. Různé formy závislosti a nerovnosti prohlašuje za příčící se tomuto postulátu jako výsledek historické změny společenského vědomí a překlenutí totalitního politického vývoje. Všichni tak mají dodržovat hodnoty, nezbytné v demokratické společnosti, které chrání. Pro práva všech občanů je zásadní, že jim zaručuje absolutní svobodu svědomí a myšlení, a že základní práva a svobody v případě zákonných omezení jsou právně možná jen za podmínek pro všechny případy, na které se vztahují, stejně. Za těchto podmínek jsou pak koncipována zákonná omezení svobody projevu a práva na informace, či vyjadřovat své názory, jako co „možná nejnižší“ pro ochranu charakteru demokratické společnosti. A jsou stanoveny rovné podmínky náboženského projevu a působení státem uznaných církví a náboženských společností je založeno na registračním principu.

Zásady, podle kterých má učitel při své práci postupovat i cíle, kterých se má snažit dosahovat, jsou v naprostém souladu s principy demokratické občanské společnosti. Jsou jimi definovány hodnoty přijaté historicko-kulturním vývojem a ideje směřování společnosti. Uskutečňovat výše uvedené zásady a principy je jistě učitelovým profesním právem i povinností, nelze však od nedokonalého člověka požadovat jejich celistvé naplnění. Je ale povinován svědomím všechny své žáky jak nejlépe dokáže učit a k vzájemné úctě a odpovědnosti je vést. Zásady a cíle zákona jsou těmi, kterými se má řídit jeho svědomí. Neboť právě principy ukazují smysly věcí, řečeno s Jiřím Fuchsem.

Zcela jistě s morálním řádem společnosti konvenuje, že uskutečňovat výchovu a vzdělání budoucích generací má vysokoškolsky vzdělaný pedagog. Dlouholetá výjimka z tohoto pravidla (viz. kapitola 3.), jejíž platnost bude po následujících

---

¹⁰⁷ Preambule Listiny základních práv a svobod

několik let dobíhat, je v souvislosti s požadovanými profesními standardy u učitelů nutností, a snad i jim vlastní povinností. Tím nemyslím, že by všichni učitelé s vysokoškolským diplomem museli být „lepší“, než jejich neaprobovaní kolegové. Ale jedná se o princip, který tím, že profesní standard zvýší, pozdvihne i kvalitu výchovně vzdělávacího procesu. Povinnost tzv. dalšího vzdělávání během celé učitelovy praxe je pak morálním požadavkem stejné kvality automaticky souvisejícím a navíc působícím preventivně např. i proti syndromu vyhoření.

Požadavek zákona o zdravotní způsobilosti učitele se na první pohled jeví neutrálně. Subjektivně z učitelova pohledu tomu tak být nemusí. Je však právem společnosti, vyjádřené právně na základě lékařského posudku, kde leží hranice pedagogovy zdravotní způsobilosti – i v zájmu ochrany jeho samého.

Požadavek společnosti na trestní bezúhonnost učitele je morálním minimem. V případě spáchání úmyslného trestného činu tomu tak skutečně je. Nemorálním se však jeví ustanovení, že pokud se na pedagoga odsouzeného za nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s jeho pedagogickou činností hledí jako by nebyl odsouzen, vykonávat své povolání dál může. Jedná se tedy nejen o případ udělení prezidentské milosti (což je konstrukce z oblasti teorie), ale tak i při plošné amnestii. Při záznamu v rejstříku trestů za „jinak“ nedbalostně spáchané činy je pak výkon jeho učitelského povolání zcela v souladu s právem – teoreticky tedy i při spáchání trestného činu usmrcení z nedbalosti,¹⁰⁸ což je společensky nepřijatelné.

Za povšimnutí též stojí možnost budoucího zaměstnavatele, stanovit si další, než zákonem požadované předpoklady, k získání pracovního místa. A i hrozící možnost propuštění, pokud takové požadavky „navíc“, nebude učitel během doby trvání pracovního poměru splňovat.¹⁰⁹ Jakkoli se takové ustanovení na první pohled může uchazeči jevit nespravedlivé, není tomu tak – ovšem za předpokladu stejných podmínek pro všechny učitele školy.

Otázka tzv. kariérního systému, který je nástrojem pro pedagogův profesní postup, nejen k nabývání dalších kompetencí, ale i pro zvýšení finančního ohodnocení, lze vnímat motivačně pozitivně, pokud je skutečně ponecháno na jeho svobodné vůli,

---

¹⁰⁸ Podle zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákon vzpp § 143

¹⁰⁹ Podle zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce §52 f

zda se jeho žebříčkem směrem vzhůru posunovat chce či nikoli. Samozřejmě za předpokladu, že se nestane hybnou silou učitelova snažení, na úkor kvality jím odváděné výchovně – vzdělávací činnosti.

Dodržování povinností z pracovního řádu zaměstnavatele je pro učitele povinnost, vyplývající nejen z jeho podstaty, jako základního předpisu úpravy pracovních vztahů mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, coby nedílné součásti pracovní smlouvy či její přílohy, ale zejména v tom, že největší měrou spočívá v povinnosti pedagoga dohledu nad bezpečností žáků.

Závaznost školního řádu jako pravidel vzájemného soužití ve škole, je skutečným měřítkem pro kvalitu mezilidských vztahů mezi pedagogem a žákem. Bývá tvořen přímo s úmyslem morálního kodexu, nejen pedagogů jako těch, kdo žáky výchovou a vzděláváním provázejí, ve smyslu z řečtiny pocházejícího paidagōgós (παιδαγωγός), ale všech pracovníků školy. Přesto ve většině z nich jsou formulována práva a povinnosti učitelů nevýslovně – tedy vymezením povinností a práv žáků a jejich zákonných zástupců. Z těchto pasáží pak učitelům plynou povinnosti dbát nad jejich dodržováním a řešit případné přestupky způsobem z řádu vyplývajícím. Stručný výťah nejdůležitějších pravidel týkající se nakládání s majetkem školy žáky a jejich výuky, se na některých školách povinně lepí na vnitřní stranu desek žákovských knížek. Výtahy z řádu týkající se dětských práv obsažených v mezinárodních úmluvách nebo ústavním zákonodárství se vylepuje na vstupní dveře tříd zejména na nižším stupni školy. Je na zvážení pedagogicko-didaktických odborníků, zdali by se tato ustanovení neměla zviditelňovat opačným způsobem. Děti z druhého stupně, které už tato svá práva znají, by s nastupujícím časem puberty netrpěly pocitem, že jsou jim skutečně upírána, a že jim zůstávají jen povinnosti nalepené v žákovských knížkách. Platí, že jakým způsobem pravidla vzájemného soužití školní řád nastaví, tak se žákům i učitelům a dalším pracovníkům školy „žije“. Je velmi prospěšné, jsou-li vzájemná práva a povinnosti formulována pozitivně a ne strohými zákazy či příkazy týkající se přímo vyjmenovaného nevhodného chování.

Přímá výchovná pedagogická činnost je meritem práce učitele. Tento díl pracovního úvazku je pravděpodobně tím, když se rozhodoval o své budoucí profesi, která je veřejností reflektována jako „jeho práce“. Je to výchovně – vzdělávací proces, neboť učitel nejen vzdělává ve smyslu vyučování konkrétního předmětu, ale také

své žáky vychovává. Nesnižujeme jeho význam tím, co říkají vědecké statistiky v procentuálním vyjádření o možnosti výchovy žáka učitelem, neboť principy ukazují smysly věcí.

„Výchova je formace lidské schopnosti k společenstvím takovým způsobem, aby kulturní obsah, jehož se starší generace dopracovaly, byl předán generaci nové, která se stane tímto způsobem plnoprávným členem společnosti.“¹¹⁰

Jak ukazuje Jan Patočka ve Filosofii výchovy, výchova je kulturní proces, který můžeme dělit na bezděčný a uvědomělý proces formace.¹¹¹ Učitel si musí být vědom, že na své žáky působí také nevědomě a ti že v něm spatřují příklad jednání či chování a mnozí do jisté míry i vzor pro chování a jednání vlastní. Ať hezký nebo ošklivý, ale vryje se jim do paměti. To nestačí vědět. Jak žáci svého učitele vnímají se ovšem odvíjí od skutečnosti, jaký vztah mezi učitelem a jeho žáky je. To je podmínka přijetí či odmítnutí učitele, meze, ve kterých jim může cokoli předat. Chce-li předat vzdělávací činnosti, musí ukázat smysl. Jeho vztah s nimi mu v tom může pomoci, ale sám nestačí. Teprve když učitel žákům ukáže smysl předkládaného učiva, skutečně naučí. To je otázka profesní schopnosti pedagoga, kterou může při přípravě na své povolání rozvinout, ale škola sama mu ji nedá. To je přesvědčení mojí dlouholeté dosavadní práce s dětmi z letních táborů, tanečních kroužků a z posledních sedmi let učení. Vzpomínám na to, jak mi jedna ještě občas vypomáhající kolegyně, coby začínajícímu učiteli s plnou vážností v hlase řekla: „*To, že je ten dějepis nenaučíš, je vedlejší, hlavně se je snaž naučit, aby se uměli chovat.*“ Teprve postupně jsem dozrál k pochopení, že výchova je vlastně zastřešující pojem, obsahující učitelovo morální právo i povinnost, jejíž součástí je „to vzdělávání“.

Hodnocení žáků není radostnou činností pro ty, kteří je mají rádi. Je nutným zlem, které třídí. A třídit je třeba, neboť škola je institucí systémovou, a kde je systém, jinak nelze. A jsou k tomu „přesné normy“ obsažené ve školním řádu, který stanovují zejména zásady, způsob a kritéria hodnocení, které musí být pedagogicky zdůvodnitelné, odborně správné a doložitelné. Musí respektovat individuální potřeby žáků a doporučení školského poradenského zařízení. Jinými slovy

---

¹¹⁰ PATOČKA, J. *Filosofie výchovy*. Praha 1997, s. 23

¹¹¹ PATOČKA, J. *Filosofie výchovy*. Praha 1997, s. 22

hodnocení žáků musí být spravedlivé, aby žil učitel s čistým svědomím, že nikomu neublížil, a to ani jiným tím, že někomu přilepšil. Zákonná norma může být jakákoli, ale dilematu spojeného s hodnocením a zejména závěrečným hodnocením se učitel nikdy zcela nezbaví. Pokud ano, je čas najít si jinou práci. Je však nutné, aby si uvědomoval, že jde o výsledky společné práce. Není jen věcí žáka, jaké známky dosáhl. Učitele žák nemusí mít v oblibě, jeho přístup mu nemusí vyhovovat, celkové nároky mohou být příliš vysoké anebo příliš nízké, pak vlastně nemotivující k výkonu. Svůj celkový pohled na hodnoceného žáka musí učitel v mezích své schopnosti odlišit od klasifikace v podobě známek. Je jeho odpovědností, aby žáka známkami netrestal za neposlušnost, odmítání a jiné kázeňské poklesky, které mohou pramenit i z jeho vlastního chybného počínání nebo z osobních problémů žáka. Jde tu o hodnocení ve smyslu celkového pojetí učitelova vztahu k žákovi, které právní předpisy reflektují jen částečně. Ty hodnocením rozumí převážně klasifikaci a pro celkový vztah učitele k žákovi nacházejí vyjádření v předpisech pracovního řádu pro pedagoga. V něm jsou pak stanoveny jeho pracovní povinnosti, z nichž v zásadě nevyplývají podněty k hodnocení žáka. Z hlediska pedagoga tento rozměr nacházíme ve školním řádu¹¹² (pochvala třídního učitele, třídní důtka, ředitelská důtka) a ustanoveních týkajících se výchovných a kázeňských opatření (pochvala ředitele školy a jiná ocenění, podmíněčné a nepodmíněčné vyloučení). To jsou právní formy pro výjimečně morálně ocenitelné chování či naopak výrazně morálně pokleslé chování žáka. Pravidla v nich obsažená reflektují, až na výjimky, nedostatky v chování a jednání žáků. A nemají zdaleka výraznou tendenci ovlivňovat jej k mravním hodnotám. To znamená z morálního hlediska velké nároky na učitele jako hodnotitele žáků. V souvislosti s nárůstem nežádoucích projevů v chování žáků a přibývajícimi lety učitelovy praxe, mají tyto nároky vzestupnou tendenci. Není možné u právních norem působit motivačně pozitivně na chování tak jako normy morální. A ty musí dát učitelé svým příkladem.

Bezpečnost žáků je kategorickým imperativem učitelovy praxe oprávněně. Žáci jsou ti, kvůli kterým škola existuje. Jim však záměrně říkám jen dovětek, že oni existují pro budoucnost společnosti, která na ně nečeká. Že jejich úspěch

---

¹¹² Podle zákona č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání vzpp. (školský zákon) § 30

nepotřebuje, neboť dalších bude vždycky dost. Povinnosti učitelů vzhledem k bezpečnosti žáků pokrývají dobu jejich pohybu ve škole i dobu během školních akcí mimo budovu školy. Náležitým plněním této povinnosti učitelé dávají zadost svému svědomí. Tím je pro učitele dán imperativ maximální možné odpovědnosti k bezpečnosti jim svěřených dětí i bez existence bezpečnostně právních předpisů.

K tomu, aby naplňoval nejen všechny své zákonné pracovní povinnosti, ale konal tak obětavě, byl pro své žáky vzorem a pomocníkem, musí splňovat nároky vyplývající z podstaty jeho učitelské profese, což můžeme vyjádřit úslovím profesní čest či stavovská etika. Takto pojata učitelova praxe je schopna působit na étos školy. Její zdroje pak může nacházet z vlastní výchovy, podpory kolegů, hodnot společnosti, smyslu a podstaty zákonných norem, křesťanské víry, ovšem její míra a směřování záleží na pedagogovi rozumné dobré vůli, svědomí, které je odpovědné.

6. Shody, protiklady a divergence mezi právem a morálkou v práci učitele

V demokratické společnosti založené na dělbě státní moci, svobodné soutěži politických sil, pluralitě názorů občanské společnosti, vyznačující se vládou práva a zaručující ochranu právům a svobodám svých členů, by se otázka shody práva a morálky měla jevit jako co možná nejužší svazek, omezený jen charakteristikami obou normativních systémů.

Lze konstatovat, že v tomto svazku se nachází vztah mezi morálními a právními normami vztahujícími se na učitele a jeho výchovně – vzdělávací praxi. Právo důsledně od počátku koncipuje učitelovu práci jako službu veřejnosti podle zásad a cílů v zákoně uvedených. Zásady učitelovy práce rovného přístupu ke všem žákům, bez jakékoli diskriminace, ve vzájemné úctě, respektu nebo důstojnosti, kterými se má snažit dosahovat cílů své práce, jsou pro veškerou další právní úpravu výchozí a tyto konkretizující.

To se promítá do důrazu na učitelovy povinnosti, které jsou právě jemu vyhrazené, a proto jeho oprávněním. Děje se tak množstvím předpisů pedagogových objektivních povinností, nejen v podobě zákonných předpokladů pro výkon jeho profese, povinnost jejich obnovování a prohlubování, ale zejména předpisy pro každodenní práci s žáky, vyplývajícími z pracovní smlouvy, pracovního řádu, školního řádu, písemných či ústních pokynů vedení vyplývajících z pedagogických porad, provozních porad, oběžníků po evidenční povinnosti. Tím jistě právo svým možným způsobem vyjadřuje šíři společenského zájmu kladeného na morální kvality učitele.

Ojediněle však mohou nastat situace, kdy zdánlivě pedagog objektivní rozpor mezi právem a morálkou ve své praxi pociťuje. Může jí být smutná součást jeho práce, otázka zákonem stanovené tzv. oznamovací povinnosti, dojde-li mezi žáky k šikaně. Právo stanoví za nedodržení této povinnosti sankce. Učitel však musí zvážit míru intenzity šikany. A v tom spočívá meritum věci. Pedagog konkrétní případ zná, ze své praxe pak navíc „ví, jak to chodí“. Může mít ve svých úvahách o míře „problému“ a se splněním požadavku zákona velké morální dilema. „Ví“, že

v případě oznámení nebývá neobvyklé, aby se v daném případě kupodivu nestalo buď „nic“, anebo řešení případu bylo velmi zdouhavé, pro děti i rodiče mohlo mít dlouhodobé traumatizující následky, kdy je pravděpodobnost, že případ bude mít na starost za orgán sociálně právní ochrany dětí velice nezkušený pracovník, který má plno případů jiné a další agendy atd. Mnohé důkazy o tom obsahují školní archivy. Je otázkou učitelovy odpovědnosti, rozumové vyzrálosti, podepřené zkušeností a odborností, aby odhadl, zda šikana přesáhla intenzitu, kdy problém bylo vhodné řešit ještě „ve škole“, a tedy bez účasti orgánu sociálně právní ochrany dětí a policie. V případě omylu na sebe vezme nejen riziko ztráty zaměstnání a případnou trestní odpovědnost, ale samozřejmě společenské odsouzení a trauma vlastního špatného svědomí ze selhání. Rozpor mezi právem a morálkou je zde tedy zdánlivý, ale z pohledu učitelské praxe vnímaný jako ne nemožný. Tyto otázky odpovědnosti a svědomí však nikdy nevyřeší právní norma místo rozumu člověka. Je však třeba podotknout, že tento problém by měl být eliminován jak konzultacemi s kolegy výchovnými poradci, tak kurzy, které jsou součástí periodicky probíhajících školení pedagogů. I přesto se tento problém nejvíce jeví jako jenom teoretický.

V situaci, kdy učitel nemá předpoklady pro výkon svého povolání pro nedbalostně spáchaný trestný čin v souvislosti s výkonem svojí pedagogické praxe, jistě není vhodné, aby takový pedagog nadále profesně působil. A právní řád tak stanoví morální minimum pro meze jeho působení.

Výjimečně rozdílně však právní řád stanoví v případě, kdy umožňuje působení pedagogovi, který spáchal nedbalostní trestný čin „jinak“ než v souvislosti s výkonem svojí pedagogické činnosti. Lze vidět, že právo zde plní svojí preventivní funkci nežádoucího společenského vlivu omezeně. Nemá být lhostejno, zda výkon učitelského povolání může vykonávat pravomocně odsouzený pedagog za prokázanou trestnou činností. To je v rozporu s požadavkem, aby měl předpoklad vhodně působit. Hodnocení žáků je pak oblastí, kde se projevuje rozdílnost v možnostech regulace normativních systémů morálky a práva. Z hlediska právních norem je hodnocení žáků komplexně pojato z principu rovného přístupu ke všem, s přihlédnutím ke specifickým vzdělávacím potřebám jednotlivce, pedagogické odůvodnitelnosti, případně s vyjádřením pedagogicko – psychologické poradny. Hodnocení žáků je tak právními předpisy postihnuto zejména z pohledu klasifikace.

Ve své úplnosti však tento mnohem širší pojem, výslednici každodenního vztahu učitele k žákovi, realizují morální normy. Závazné předpisy zákona tuto skutečnost nemohou reflektovat, neboť ať již reagují na jevy pozitivně výjimečné, či větší mírou na negativní, jsou reakcí na chování proběhlé. Morální normy jsou pro tento účel efektivnější. To znamená velké nároky na pedagogovu osobnost.

K tomu, aby je pozitivně naplňoval, tedy nestačí plnit všechny své zákonné pracovní povinnosti, ale konat je obětavě, být pro své žáky pomocníkem. Musí splňovat současně nároky práva a morálky vyplývající z podstaty jeho učitelské profese, což můžeme vyjádřit úslovím profesní čest či stavovská etika. Takto pojata učitelova praxe je schopna na celkový étos školy značně působit. Její zdroje pak musí najít a upevňovat sám v sobě, ovšem zůstane-li sám, nevystačí. V tom je důležitý pedagogický sbor jako kolektiv a jeho společné dílo.

S přihlédnutím k náročnosti učitelského povolání se jeví obtížné míru profesní etiky pro učitele udržovat na patřičné úrovni, ne-li ji cíleně zvyšovat. K odbornému vzdělání, průběžnému obnovování a prohlubování tohoto vzdělání se jeví nosnou myšlenka etického kodexu pedagogů.

Etický kodex učitele je v mnohých demokraticky vyspělých zemích samozřejmostí. V České republice se o něm vedou letité odborné diskuse, ale přesto stále všeobecný a proto všeobecně závazný kodex neexistuje.¹¹³ Jednoznačná otázka není ani kdo by ho měl vydat.¹¹⁴ Pedagogové nemají svoji samosprávnou, na státu nezávislou celorepublikovou organizaci v tom smyslu jako je komora lékařů, unie soudců, syndikát novinářů či komora advokátů. Znakem těchto samosprávných organizací je, že své etické kodexy mají. Povinnosti z nich vyplývající jsou pro jejich členy závazné a výkonné orgány bdí nad jejich dodržováním. Největší sankcí za provinění proti stavovským předpisům pak bývá vyloučení z komory, a to je spojeno se zákazem výkonu povolání. V České republice by přicházela v úvahu možnost, aby etický kodex pedagoga vydala Unie školských asociací ČR – CZSHA¹¹⁵ nebo Stálá konference asociací ve vzdělávání SKAV¹¹⁶ jakožto

---

¹¹³ <http://eucebnice.cz/pedagogicka.komora/>

¹¹⁴ <http://blisty.cz/art/22108.html>

¹¹⁵ <http://www.czesha.cz/stanovy>

¹¹⁶ http://www.skav.cz/?page_id=21

organizace sdružující nejširší část pedagogické obce. Obě jsou dobrovolná nezávislá sdružení fungující dle předpisů občanského práva.¹¹⁷ Vydání kodexu těmito sdruženími by mělo svůj vliv. Pro náležitou celorepublikovou závaznost takového kodexu by však bylo třeba, aby vznikla, rovněž zatím pouze diskutovaná pedagogická komora, která by jej vydala na základě výsledků odborné diskuze v rámci své samosprávné působnosti. Prvním krokem by však muselo být nalézt politickou vůli schválit zákon umožňující její vznik. Přes dosud vyvinutou snahu pedagogů se tento záměr nadále jeví nereálně. Chtělo by se s právem dodat: Tlučte a bude vám otevřeno, nebo lépe – prostě a bude vám dáno. Obě cesty vedou k cíli, ale ta druhá dává lepší.

---

¹¹⁷ Podle zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník vzpp § 3045

7. Závěr

Oba nejvýznamnější normativně regulativní systémy společnosti, morálka a právo, plní roli regulátora společenských vztahů v zásadě ve vzájemné shodě ve společnosti založené na funkčních demokratických principech a liší se znaky, které jsou jim vlastní z podstaty působnosti jejich regulace.

Odpovědnost učitele z hlediska morálního řádu není právním řádem ohýbána. Je nedokonale vyjádřena z podstaty rozdílnosti obou systémů. Právní řád demokratické společnosti stanoví meze, ve kterých je prostor výlučný morálce. Míra demokratičnosti práva je předpokladem pro uplatnění morálky a její normy jsou pro vzájemné vztahy společnosti efektivnější regulátor. Shledává-li společnost práci učitele společensky odpovědnou, mohl by všeobecně závazný etický kodex učitele vzniknout.

8. Seznam použité literatury

Právní prameny

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník vzpp.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník vzpp.

Zákon č. 111/1998 Sb., O Vysokých školách vzpp.

Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce vzpp.

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí vzpp

Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání vzpp. (školský zákon)

Zákon č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů vzpp

Směrnice ministerstva zdravotnictví o posuzování zdravotní způsobilosti k práci (reg. Částka 2/1968 Sb),

Vyhlášky MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů

Vyhláška MŠMT č. 263/2007Sb. o předškolním vzdělávání

Vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb. O stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé

Literatura

BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004, 175 s. ISBN 80-7290-164-8.

BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří a GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 323 s. ISBN 80-86432-13-0.

DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Morálka a sociální soudržnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, 149 s. ISBN 978-80-7290-631-4.

Filosofický slovník. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-2582-1.

FUCHS, Jiří. *Filosofie. Předpoklady nerelativizované etiky*. Praha: Krystal OP, 2007, 188 s. ISBN 978-80-85929-94-2.

FULLER, Lon L. *Morálka práva*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 1998, 229 s. Oikúmené. ISBN 80-86005-65-8.

HALÍK, Tomáš. *Oslovit Zachea*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2003, 495 s. ISBN 80-7106-547-1.

HUNGR, Pavel. *Právní filosofie*, Brno: Masarykova univerzita, 1993, 123 s. ISBN 8021006153.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Péče o obec in: Základy společenských věd: pro učitele učitelů - studenty pedagogických fakult, pro učitele středních škol a jejich žáky*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 196 s. ISBN 80-86861-29-5.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*, Praha: C. H. BECK, 1995, 247 s. ISBN 80-7179-028-1.

KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7., opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009, 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5.

MACHALOVÁ, Tatiana. *Úvod do právní filosofie I. díl*, Brno: Masarykova Univerzita, 1998, 162 s. ISBN 8021018291.

MACHALOVÁ, Tatiana a Renata RÁZKOVÁ. *Vybrané texty z dějin právní filosofie*. [Učebnice]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 221 s. Edice učebnic PrF MU ; č. 245. ISBN 80-210-2401-1.

NESVADBA, Petr. *Filosofie a etika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 331 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-92-x.

NESVADBA, Petr. *Policejní etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 315 s. ISBN 978-80-7380-195-3.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. II. díl Ústavní právo České republiky, část 2.*, 1. vyd. Praha: Linde, 2001, 551 s. ISBN 8072012738.

PATOČKA, Jan. *Filosofie výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1997, 65 s. *Studia paedagogica*.

PEŠKOVÁ, J., SCHÜCKOVÁ, L. *Já, člověk... jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*, Praha: SPN, 1991, 270 s. ISBN 80-04-21766-4.

RÁZKOVÁ, Renata. *Dějiny právní filosofie*, Brno: Masarykova univerzita, 1999, 255 s. ISBN 8021015748.

ROBINSON, John A. *Čestně o Bohu: Debata pokračuje*. Čestně o Bohu vyd. 2., V Kalichu 1., Debata pokračuje vyd. 1. Praha: Kalich, 2006, 247 s. Kairos (Kalich). ISBN 80-7017-040-9.

SCHLEGELOVÁ, J. *Etika* in: *Základy společenských věd*, 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 196 s. ISBN 80-86861-29-5.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka: Slovník filosofických pojmů*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1996, 251 s. ISBN 80-86039-04-8.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 187 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3290-9.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991, 510 s. ISBN 80-7113-041-9.

ŠÍN, Zbyněk. *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*. Vyd. 2. V Praze: C.H. Beck, 2009, 176 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-162-8.

VALENTA, Jiří. *Sšolské zákony a prováděcí předpisy s komentářem, 2013*. 5. aktualizované vydání. 919 s. ISBN 9788072637607.

Internetové odkazy

www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-lg-4-11w-mlsna-pdf.aspx 20.7.15

<http://teorieprava.blogspot.cz/2009/06/viktor-knapp-se-ve-sve-teorii-prava.html> 20.7.

<https://www.youtube.com/watch?v=ZDbSE3bO2OA> 20.7.15

<http://www.msmt.cz/file/35220/> 20.7.15

http://www.4zsmost.cz/e_download.php?file=data/editor/41cs_2.pdf&original=POKYN+-+BEZPE%C4%8CNOST.pdf 20.7.15

<http://eucebnice.cz/pedagogicka.komora/> 20.7.15

<http://blisty.cz/art/22108.html> 20.7.15

<http://blisty.cz/art/22108.html> 20.7.15

http://www.skav.cz/?page_id=21 20.7.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				